

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

**КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА МАГІСТРА**

на тему: **«ХОРВАТІЯ У СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В
УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ»**

Виконала:

студентка 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Чміль Олеся Євгенівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник:

к.п.н., доц. Пересипкіна Ірина Валентинівна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент:

к.п.н., доц. Коротков Дмитро Сергійович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ХАРКІВ – 2025 р.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Наталія ВІННИКОВА
« 2 » червня 2025 року
(зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Чміль Олеся Євгенівна

(прізвище, ім'я та по батькові)

1.Тема роботи «Хорватія у системі європейської безпеки в умовах
геополітичних викликів»

керівник роботи к.п.н., доц. Пересипкіна Ірина Валентинівна

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 року № 4001-5/1325
зі змінами від «11» вересня 2025 року № 4001-5/3077, зі змінами від «6» жовтня
2025 року № 4001-5/3657.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

- поняття та структура європейської системи безпеки
- теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі європейської безпеки
- геополітичні виклики сучасної системи міжнародних відносин: вплив на європейську безпеку
- становлення та особливості безпекової стратегії Хорватії
- національні інтереси Хорватії у сфері безпеки: політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри
- роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи та розбудові європейської безпеки
- вплив російсько-української війни на зовнішню політику та безпекові пріоритети Хорватії
- співпраця Хорватії з ЄС, НАТО та регіональними партнерами щодо протидії геополітичним загрозам
- перспективні напрямки участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки: досвід для України

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання студентом завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-24.12.2025

5.Дата видачі завдання: 2 червня 2025 року (зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти _____ _____
(підпис) (ім'я, прізвище)

Керівник роботи _____ _____
(підпис) (ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ.....	9
1.1. Поняття та структура європейської системи безпеки.....	9
1.2. Теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі європейської безпеки.....	16
1.3. Геополітичні виклики сучасної системи міжнародних відносин: вплив на європейську безпеку.....	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ХОРВАТІЇ У СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	30
2.1. Становлення та особливості безпекової стратегії Хорватії.....	30
2.2. Національні інтереси Хорватії у сфері безпеки: політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри.....	36
2.3. Роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи та розбудові європейської безпеки.....	41
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. ХОРВАТІЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВІКЛИКІВ: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ.....	49
3.1. Вплив російсько-української війни на зовнішню політику та безпекові пріоритети Хорватії.....	49
3.2. Співпраця Хорватії з ЄС, НАТО та регіональними партнерами щодо протидії геополітичним загрозам.....	55
3.3. Перспективні напрямки участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки: досвід для України.....	62
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена трансформацією міжнародного порядку, ескалацією регіональних конфліктів та зростанням гібридних загроз. З одного боку, після вступу до Європейського Союзу (ЄС) у 2013 році й до НАТО у 2009 році Хорватія поступово перетворилася на повноцінного суб'єкта європейської безпекової архітектури, який не лише адаптується до загальноєвропейських норм і стандартів, але й формує власні підходи до зміцнення регіональної стабільності. З іншого боку, розвиток безпекової ситуації на Балканах, зокрема періодичне загострення міжетнічних протиріч у Боснії і Герцеговині, а також напруженість у відносинах Сербії та Косова, висувають до Хорватії додаткові вимоги щодо активізації превентивної дипломатії, участі у миротворчих механізмах і зміцнення внутрішньої стійкості. У цьому контексті особливого значення набуває здатність країни поєднувати власний постконфліктний досвід із сучасними інструментами європейської політики безпеки та оборони.

Крім того, важливо враховувати, що сучасні геополітичні виклики посилюються внаслідок триваючої російсько-української війни, що радикально змінює стратегічну рівновагу на континенті та актуалізує питання зміцнення східного флангу НАТО. Відтак Хорватія, розташована на перетині стратегічних комунікацій і енергетичних маршрутів Південно-Східної Європи, відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки Адриатичного регіону, сприяючи захисту критичної інфраструктури та розвитку альтернативних енергетичних коридорів. Зрештою, з огляду на зростання кіберзагроз, інформаційних атак і транснаціональної злочинності, її участь у формуванні спільної політики ЄС щодо протидії гібридним викликам набуває дедалі більшої ваги. Відтак, дослідження місця й ролі Хорватії у системі європейської безпеки дозволяє краще зрозуміти загальні тенденції розвитку регіональної стабільності та визначити перспективні напрями міжнародної співпраці в умовах глобальної невизначеності.

Ступінь вивченості теми. Проблематика ролі Хорватії у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів уже має певний

науковий і аналітичний доробок, однак залишається фрагментарно висвітленою. Загальнотеоретичні засади формування європейського безпекового простору простежуються у працях М. Гнатюк [1], яка аналізує європейський проєкт миру та логіку інтеграції як механізм подолання конфліктності на континенті. У регіональному вимірі безпекові виклики Західних Балкан, включно з хорватським виміром, досліджують Г. Акрап [10], який акцентує на гібридних загрозах та уроках для європейської безпеки, а також Р. Мікац [45; 46] з колективом, що порівнює підходи Хорватії, Північної Македонії та Боснії і Герцеговини до протидії гібридним загрозам. Значний внесок у вивчення еволюції національної безпекової стратегії Хорватії та її сприйняття загроз здійснюють К. Серенчеш [69; 70] і В. Раос [58], який характеризує країну як стабільного західного союзника та арену зовнішнього суперництва. Окремо аналізуються інституційні аспекти функціонування розвідувальних структур і цифрової безпеки, зокрема у роботах П. Ковача та Р. Чутіча [43] і А. Де Стерке [27]. Важливі напрацювання щодо моделей регіональної безпекової співпраці та інтеграційних перспектив Західних Балкан запропоновано М. Тахіровичем [71] і Б. Зоричем [80]. Водночас комплексна оцінка внеску Хорватії до трансформації європейської безпекової архітектури в умовах російсько-української війни й посилення конкуренції великих держав лишається недостатньо систематизованою, що й обумовлює актуальність подальших досліджень.

Мета дослідження – визначити роль Хорватії у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів.

Завдання:

- визначити поняття, структуру та ключові геополітичні виклики сучасної європейської системи безпеки;
- виокремити теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі регіональної та європейської безпеки;

– розкрити становлення, особливості безпекової стратегії та національні інтереси Хорватії у сфері безпеки (політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри);

– з'ясувати роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи, вплив російсько-української війни на її зовнішню політику та розкрити співпрацю з ЄС, НАТО з регіональними партнерами у протидії геополітичним загрозам;

– виявити перспективні напрямки участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки та окреслити можливості використання хорватського досвіду для України.

Об'єкт дослідження – система європейської безпеки.

Предмет дослідження – безпекова діяльність Хорватії в межах європейських і євроатлантичних структур безпеки в умовах геополітичних викликів.

Теоретико-методологічна база дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні класичних і сучасних підходів міжнародних відносин, що забезпечує всебічний аналіз місця держави в регіональній безпековій архітектурі. Передусім слід наголосити, що концепція політичного реалізму дозволяє розглядати Хорватію як актора, поведінка якого визначається прагненням забезпечити національний суверенітет, стабільність та стратегічну автономію в умовах динамічного силового середовища. Разом із тим ліберальний інституціоналізм, який акцентує на значенні міжнародних організацій і норм, дає змогу з'ясувати роль членства країни в ЄС та НАТО, а також визначити, яким чином інституційні механізми сприяють посиленню її безпекових можливостей. Крім того, у теоретичному вимірі використовуються положення конструктивізму, адже безпекова ідентичність Хорватії формується під впливом історичних наративів, досвіду постконфліктної реконструкції та прагнення інтегруватися в європейську політичну спільноту. Методологічну основу роботи також становлять загальнонаукові методи аналізу й синтезу, дедукції та індукції, що забезпечують логічну послідовність дослідження.

Поряд із цими методами застосовується порівняльно-історичний метод для виявлення еволюції хорватської політики безпеки, а також системний підхід, який дає змогу простежити взаємодію внутрішніх і зовнішніх чинників.

Інформаційна база дослідження формується через комплексне поєднання офіційних документів, аналітичних звітів, законодавчих актів, наукових публікацій та матеріалів міжнародних організацій, що дозволяє забезпечити всебічність і надійність отриманих результатів. Насамперед важливими є нормативно-правові акти Хорватії, а також оновлені оборонні доктрини та урядові комунікації, які окреслюють ключові пріоритети країни в умовах трансформації середовища безпеки. До того ж значну роль відіграють документи інституцій Європейського Союзу, зокрема Європейська стратегія безпеки, Стратегічний компас ЄС 2022 року, а також регулярні звіти Європейської Комісії щодо стану регіональної безпеки та політики розширення. Вони дозволяють визначити, яким чином ЄС позиціонує роль Хорватії як важливого стабілізаційного чинника у Південно-Східній Європі. Крім того, дослідження спирається на аналітичні матеріали НАТО, включно з щорічними звітами Генерального секретаря та оглядами регіональних викликів, адже Хорватія як член Альянсу відіграє важливу роль у зміцненні безпеки Адріатичного регіону та формуванні колективної оборонної політики. Зі свого боку, значний внесок забезпечують наукові статті українських та зарубіжних дослідників, монографії з питань регіональної безпеки.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані у кваліфікаційній роботі магістра теоретичні положення та висновки можуть бути використані при розробленні національних стратегічних документів у сфері оборони й безпеки, оскільки демонструють, як невеликі держави здатні посилювати власну безпекову суб'єктність через активну участь у багатосторонніх структурах. З практичної точки зору, це знання може бути корисним для органів державної влади, які відповідають за зовнішню політику, регіональну безпеку, оборонне планування та міжнародне співробітництво; у навчальному процесі Харківського національного університету імені В.Н.

Каразіна та інших вищих навчальних закладів при розробці та викладанні дисциплін, за програмами підготовки магістрів міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Апробація дослідження була здійснена у вигляді публікації тез наукової доповіді для участі у Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» (м. Харків, 21 листопада 2025 р.), на тему: «The Role of Croatia in the System of European and Euro-Atlantic Security».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 80 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки, з яких основного тексту – 75 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Поняття та структура європейської системи безпеки

Європейська система безпеки постала як складний, багаторівневий і багатовимірний феномен, що охоплює інституційні, нормативно-правові, політичні та військово-стратегічні механізми забезпечення стабільності на континенті. Її розвиток безпосередньо пов'язаний з еволюцією міжнародних відносин у Європі, насамперед із трансформацією балансу сил, розширенням інтеграційних процесів та переосмисленням самої сутності безпеки після завершення «холодної війни» [1]. Поняття «європейська система безпеки» охоплює сукупність інститутів, норм, принципів і механізмів, за допомогою яких держави та міжнародні організації координують свої дії щодо запобігання конфліктам, врегулювання криз, підтримання миру і протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам. Іншими словами, це динамічна конструкція, що пристосовується до нових викликів, зберігаючи при цьому певну інституційну тяглість. З цієї точки зору європейська система безпеки – це не лише сукупність структур, а й особлива логіка взаємодії між ними, що ґрунтується на спільних цінностях, принципах колективної відповідальності та взаємозалежності. Передусім важливо наголосити, що сучасна європейська система безпеки має гібридний характер, оскільки поєднує елементи колективної, кооперативної та комплексної безпеки. Колективна безпека передбачає, що напад на одну державу розглядається як напад на всіх учасників системи, як це відображено у Статті 5 Вашингтонського договору НАТО. Кооперативна безпека спирається на діалог, запобігання конфліктам та спільне вироблення рішень, що яскраво реалізується в діяльності ОБСЄ, яка, попри кризу інституційної ефективності, залишається ключовою платформою для обговорення безпекових питань між країнами Заходу та Сходу [4]. Комплексна безпека, запропонована у 1990–2000-х роках у рамках ЄС та ОБСЄ, передбачає взаємозв'язок між політичними, економічними,

гуманітарними та військовими вимірами стабільності. Таке поєднання різних концепцій дозволяє розглядати європейську безпеку не тільки як суто військовий феномен, але як цілісну систему, що реагує на широкий спектр загроз: від кібернападів до енергетичної залежності, від гібридних операцій до проблеми нелегальної міграції [5].

Структурно європейську систему безпеки можна розглядати як сукупність трьох взаємопов'язаних рівнів: інституційного, нормативно-правового та функціонального (Таблиця 1.1.). Інституційний рівень включає ключові організації, такі як Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ, Рада Європи та низка спеціалізованих структур (Європол, Фронтекс, Європейське оборонне агентство тощо). Кожна з них виконує власні функції та має специфічні інструменти впливу. Наприклад, НАТО виступає центральною військово-політичною організацією, відповідальною за стримування та оборону, тоді як ЄС зосереджується на цивільно-військовому управлінні кризами, а ОБСЄ на запобіганні конфліктам та моніторинговій діяльності. Водночас існування кількох інституцій означає не конкуренцію, а радше взаємодоповнюваність, оскільки кожна організація працює у власній ніші, формуючи багатоматричну архітектуру європейської безпеки [4].

Таблиця 1.1.

Структура європейської системи безпеки

Рівень	Зміст	Ключові елементи
Інституційний	Сукупність організацій, що формують та реалізують безпекову політику	ЄС, НАТО, ОБСЄ, Рада Європи, Європол, Фронтекс, Європейське оборонне агентство
Нормативно-правовий	Правові акти, принципи та норми, що регулюють безпекову взаємодію	Гельсінський акт (1975), Паризька хартія (1990), Лісабонський договір ЄС, міжнародні конвенції з прав людини, правила НАТО та ОБСЄ
Функціональний	Реальні сфери діяльності та механізми реагування на загрози	Стимування і оборона, врегулювання конфліктів, кризове

		управління, кібербезпека, енергетична безпека, боротьба з тероризмом, контроль над озброєннями
--	--	---

Нормативно-правовий рівень включає принципи міжнародного права, зокрема Гельсінські угоди 1975 року, Паризьку хартію 1990 року, Лісабонський договір ЄС, міжнародні конвенції щодо прав людини, а також норми, що регулюють діяльність НАТО та ОБСЄ. Після завершення «холодної війни» вважалося, що саме нормативний вимір стане основою нової стабільності у Європі. Принципи непорушності кордонів, невтручання у внутрішні справи, поваги до суверенітету та мирного врегулювання конфліктів мали закласти фундамент спільного безпекового простору. Проте події останнього десятиліття, анексія Криму Росією у 2014 році, повномасштабна агресія РФ проти України у 2022 році, продемонстрували вразливість нормативної системи та показали, що без сильних інституцій і дієвих механізмів примусу вона не здатна самостійно забезпечити стабільність [1].

Функціональний рівень відображає сфери практичної діяльності європейської системи безпеки: стримування й оборона, врегулювання конфліктів, кризове управління, розбудова стійкості, боротьба з тероризмом, кібербезпека, енергетична безпека, контроль над озброєннями. Кожна з цих сфер має свої підходи, методи, інструменти та інституційні механізми реалізації. Наприклад, у сфері кібербезпеки ЄС створив Європейське агентство з кібербезпеки (ENISA) та ухвалив Спільний рамковий документ з реагування на кіберкризи (2017). У сфері оборони запровадив Постійне структуроване співробітництво (PESCO), яке охоплює понад 60 проєктів, спрямованих на підвищення обороноздатності та інтеграцію зусиль держав-членів [8]. У сфері запобігання конфліктам і дедалі частіше в умовах гібридних загроз важливим стає розвиток стійкості (resilience), зокрема захист критичної інфраструктури, що продемонстрували підриви газогону «Північний потік» у 2022 році.

Говорячи про концептуальні підходи до розуміння європейської системи безпеки, необхідно зазначити, що вони різняться залежно від теоретичних традицій міжнародних відносин. Реалістичний підхід трактує систему безпеки як інструмент стримування та балансування сил, у межах якого головну роль відіграють військово-політичні союзи та здатність держав забезпечувати власний суверенітет. У цьому контексті НАТО виступає ключовим гарантом європейської стабільності, а зростання ролі ЄС у сфері оборони розглядається як спроба посилити європейський компонент стримування. Ліберальний підхід робить наголос на інституціях, праві та кооперації. Конструктивістський підхід підкреслює значення ідентичності, норм та дискурсів, які формують уявлення держав про безпеку, загрози та спільну відповідальність [1]. Слід також зауважити, що європейська система безпеки ніколи не була цілісною у строгому значенні. Вона формувалася як результат взаємодії різних центрів сили та інституцій, що інколи мали протилежні стратегії. Наприклад, протягом 2000-х років активно обговорювалася ідея створення автономної системи оборони ЄС як альтернативи залежності від НАТО. Проте у підсумку ключові держави ЄС, зокрема Німеччина та Франція, визнали необхідність розвитку Європейської оборонної політики не замість НАТО, а в її доповнення [5]. Водночас певні елементи європейської безпеки залишаються нерозвиненими або суперечливими.

Зокрема, система контролю над озброєннями в Європі фактично зруйнована, що показує зупинка дії Договору про звичайні збройні сили в Європі та вихід Росії з Договору про відкрите небо у 2021 році. Важливо враховувати і те, що сучасна європейська безпека дедалі більше визначається зовнішніми чинниками глобального характеру. У 2023-2024 рр. ЄС ухвалив нові стратегічні документи, спрямовані на розбудову власної стійкості, розвиток оборонно-промислового потенціалу та зменшення залежності від зовнішніх постачальників, особливо у сфері енергетики та критичних технологій. Показовим прикладом стала ініціатива щодо створення Європейської оборонної промислової стратегії (EDIP) у 2024 році [8]. У

структурі європейської системи безпеки особливе місце займає Україна, яка після 2014 року та особливо після початку повномасштабної війни у 2022 році стала ключовим елементом європейської безпекової архітектури. Фактично оборона України розглядається як оборона всієї Європи, а її стійкість, як необхідна умова стабільності регіону [4].

Водночас подальший розвиток європейської системи безпеки неможливий без глибшого осмислення її внутрішніх суперечностей, адже саме вони визначають межі її адаптивності [4]. Однією з ключових суперечностей є різний рівень спроможності держав ЄС та НАТО забезпечувати власну оборону й виконувати союзницькі зобов'язання. Наприклад, протягом багатьох років лише кілька держав НАТО, зокрема Польща, Греція, Велика Британія, США, дотримувалися вимоги витратити не менше 2 % ВВП на оборону. Однак після 2022 року ситуація змінилася: Німеччина ухвалила «Zeitenwende» стратегічний поворот у політиці безпеки, що передбачає створення спеціального оборонного фонду на 100 млрд євро, а країни Балтії збільшили оборонні бюджети до понад 2,5 % ВВП [28]. Це свідчить про переусвідомлення загроз і готовність брати більшу відповідальність за спільну безпеку. Не менш важливою є проблема фрагментації оборонно-промислового сектору Європи, яка обмежує ефективність колективної безпеки. Незважаючи на функціонування PESCO та Європейського оборонного фонду, дослідники неодноразово наголошували на надмірній кількості несумісних систем озброєнь та дублюванні проєктів [5]. Для порівняння: США мають один основний танк (M1 Abrams), тоді як у Європі налічується понад 10 різних типів основних бойових танків. Така різноманітність ускладнює спільні операції та логістику. Саме тому ЄС робить ставку на стандартизацію та розвиток спільних оборонних технологій, що має стати важливим структурним елементом європейської системи безпеки у найближчі десятиліття.

Ще один підхід до осмислення європейської системи безпеки ґрунтується на концепції стратегічної автономії ЄС. Вона передбачає здатність Європейського Союзу діяти незалежно у сфері безпеки та оборони, що стало

особливо актуальним після змін у зовнішній політиці США та Брекзиту [1]. Хоча повна автономія у військовому вимірі наразі виглядає недосяжною, ЄС активно розвиває власні інструменти управління кризами, нарощує оборонні спроможності та посилює співпрацю між державами-членами. Водночас стратегічна автономія не суперечить партнерству з НАТО, навпаки, вона покликана зміцнити європейський компонент Альянсу, забезпечивши його більш збалансованою структурою.

Також важливо підкреслити, що європейська система безпеки не зводиться до діяльності суто міждержавних інституцій. Значну роль відіграють недержавні актори, включно з громадянським суспільством, аналітичними центрами, правозахисними організаціями, ЗМІ, приватними технологічними компаніями. Наприклад, у сфері кібербезпеки приватні корпорації володіють критично важливими комунікаційними мережами, контролюють цифрові платформи та інфраструктуру, що робить їх невід'ємними учасниками забезпечення європейської стійкості. У цьому контексті концепція «суспільної стійкості» (societal resilience), поширена у документах ЄС і НАТО, передбачає залучення широкого кола суб'єктів до підтримання безпеки [8].

Енергетична безпека, як один із ключових вимірів європейської системи, також зазнала суттєвих трансформацій після російської агресії проти України. ЄС був змушений терміново диверсифікувати джерела енергопостачання, зменшити залежність від російського газу та інвестувати у відновлювані джерела енергії. Запровадження у 2022-2023 рр. пакета REPowerEU стало визначальним кроком на цьому шляху.

Якщо говорити про перспективи розвитку структури європейської системи безпеки, варто зазначити, що вони значною мірою залежать від здатності Європи відповісти на гібридні загрози. Сучасні конфлікти характеризуються поєднанням військових, інформаційних, економічних та кіберінструментів, що вимагає нових механізмів координації. Зокрема, ЄС активно розвиває Стратегічний компас (Strategic Compass), ухвалений у 2022 році, який визначає пріоритети у сфері оборони та безпеки на період до 2030

року [8]. Документ передбачає створення сил швидкого розгортання ЄС чисельністю до 5 тис. осіб, посилення кібероборони, боротьбу з дезінформацією та захист критичної інфраструктури. Крім того, важливим структурним елементом європейської системи безпеки стає політика розширення ЄС та НАТО. Вступ Фінляндії (2023) та Швеції (2024) до НАТО істотно змінив стратегічний баланс у Північній Європі, посиливши оборонний потенціал Альянсу та створивши нову лінію стримування на Балтійському напрямку. Переговори про вступ України та Молдови до ЄС, розпочаті у 2023-2024 рр., мають не лише політичний і економічний, але й прямий безпековий вимір [6]. Іншим визначальним чинником є інституційна криза ОБСЄ, що розгорнулася через блокування Росією ухвалення бюджету та призначення керівництва організації. Попри це, ОБСЄ продовжує виконувати важливу роль у моніторингу, превенції конфліктів, а також у захисті прав людини [51]. Перед організацією стоїть питання реформування своїх механізмів, що вже стало частиною ширших дискусій про майбутнє європейської безпеки.

Зазначимо, що європейська система безпеки у своїй структурі та концептуальній сутності постає як багатовимірна та динамічна архітектура, здатна поєднувати традиційні та новітні підходи, військові інструменти та цивільні механізми, інституційні рішення та гнучкі формати співпраці [4]. Її розвиток є процесом постійної адаптації до глобальних змін, внутрішньополітичних трансформацій у державах Європи та появи якісно нових загроз. Вона покликана забезпечити не лише відсутність війни, але й стійкий розвиток, повагу до прав людини, економічну безпеку та енергетичну незалежність. Саме тому розуміння її поняття та структури має фундаментальне значення для аналізу сучасних міжнародних відносин та формування стратегічного бачення майбутнього континенту.

1.2. Теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі європейської безпеки

Теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі європейської безпеки сформувалися під впливом еволюції міжнародних відносин, зміни характеру загроз та, що особливо важливо, переосмислення функцій держави в умовах регіональної інтеграції та глобальної взаємозалежності. Оскільки сучасна Європа характеризується високим рівнем інституціоналізованості та багаторівневим управлінням безпекою, роль малих держав у цій системі не зводиться лише до пасивного наслідування ініціатив великих акторів. Навпаки, у багатьох випадках саме вони демонструють здатність формувати специфічні ніші, ініціювати формати регіональної співпраці, сприяти зміцненню колективної стійкості та адаптації механізмів безпеки до нових викликів [4].

Теоретичні концепції, що досліджують природу й можливості малих держав, відображають різні підходи до пояснення їхньої поведінки: від класичного реалізму до неолібералізму, конструктивізму та підходів комплексної взаємозалежності. Почати варто з класичного та неореалістичного бачення, яке традиційно розглядає структуру міжнародної системи як визначальний чинник поведінки держав. Відповідно до К. Уолтца, малі держави обмежені у своїх спроможностях через нерівномірний розподіл сили, а отже, їхні дії спрямовані на виживання в умовах домінування великих гравців. З цієї перспективи роль малих держав у європейській системі безпеки полягає у балансуванні або приєднанні до потужніших союзників з метою забезпечення власних інтересів. Наприклад, вступ Хорватії до НАТО у 2009 році та подальше поглиблення військово-політичної інтеграції можна розглядати як класичний приклад реалізації логіки балансування: країна прагнула гарантій колективної оборони в умовах нестабільності на Балканах [2].

Неоліберальний інституціоналізм пропонує інше трактування. Він наголошує, що інституції, такі як ЄС, НАТО чи ОБСЄ, зменшують рівень анархії, підвищують передбачуваність та створюють можливості для кооперації. У такій системі малі держави отримують непропорційно великий

вплив, адже правила, процедури та багаторівневі механізми ухвалення рішень дозволяють їм активно формувати політику [8]. Саме тому, наприклад, Словенія чи Литва можуть ініціювати питання цифрової безпеки, енергетичної незалежності чи демократичної стійкості. До того ж, інституціоналізм підкреслює, що малі держави можуть мінімізувати свої ризики завдяки участі в колективних інструментах, таких як Європейський фонд миру чи постійне структуроване співробітництво PESCO.

Значну увагу в сучасній науці приділяють концепції комплексної взаємозалежності, яку представили Р. Кеогейн та Дж. Най. Вона передбачає, що у світі зростаючої економічної, політичної та інформаційної взаємозалежності сила визначається не лише військовими ресурсами, а й здатністю впливати через інституції, інформаційні потоки, технології та норми. У межах цієї парадигми малі держави можуть виступати важливими вузлами міжнародної взаємодії. Наприклад, Естонія стала одним із світових лідерів у сфері кібербезпеки після масштабної кібератаки 2007 року й згодом почала активно формувати підходи НАТО до кібероборони, ставши місцем розташування Координаційного центру з кіберзагроз [26]. Не менш важливим є конструктивістський підхід, який наголошує на ролі ідентичностей, норм, дискурсу та соціальної взаємодії у формуванні політики. Відповідно до конструктивізму, «малими» держави є не лише через розмір їхньої території чи населення, але й через сприйняття їхньої ролі іншими акторами. Якщо країна демонструє ціннісний підхід до зовнішньої політики, активно просуває демократичні стандарти та бере участь у миротворчих операціях, її значення в системі європейської безпеки може істотно зростати. Наприклад, Норвегія хоча й не є членом ЄС, виступає одним із ключових посередників у врегулюванні конфліктів, а її імідж «чесного брокера» дозволяє впливати на переговорні процеси, зокрема у питаннях роззброєння чи миротворчої дипломатії [38].

Окремим напрямом теоретичного аналізу є підхід «дослідження малих держав», що сформувався як міждисциплінарний дослідницький простір і

поєднує елементи політичної науки, економіки, безпекових студій і теорії міжнародних відносин. Представники цього підходу, зокрема П. Катценштайн, наголошують, що малі держави мають унікальні стратегії адаптації: вони орієнтовані на багатосторонність, спеціалізацію, гнучкість та використання дипломатичних інструментів замість військових [1]. У Європі це простежується на прикладі Люксембургу, який зробив ставку на розвиток фінансової інфраструктури та інституційного впливу, або Ісландії, яка підтримує безпеку регіону через механізми Північноатлантичної ради та участь у полярних ініціативах. Окреме місце посідає підхід нішевої дипломатії, запропонований А. Купмансом та іншими дослідниками. Він стверджує, що малі держави можуть досягати стратегічного впливу, концентруючись на вузьких, але важливих сферах. Наприклад, Данія виділяється своєю активною роль у сфері арктичної політики та кліматичної безпеки, тоді як Мальта спеціалізується на питаннях міграції та морської безпеки [4].

У контексті європейської безпеки важливим є й англо-скандинавський підхід, який аналізує поведінку малих держав через призму їхньої участі у регіональних інститутах та структурах. Цей підхід демонструє, що навіть у разі обмежених ресурсів маленькі країни можуть розвивати високоефективні інституційні моделі безпеки, які стають прикладом для інших. Саме так сталося у випадку країн Балтії: їхні реформи сектору безпеки та оборони після вступу до НАТО перетворили їх на зразок адаптації до гібридних загроз [8]. Крім того, дедалі більш популярним стає підхід «стійкості». Він аналізує спроможність малих держав протистояти зовнішнім викликам, зокрема гібридним загрозам, кібератакам, енергетичному тиску чи інформаційним операціям. Малі держави, які володіють обмеженими військовими ресурсами, компенсують це розвитком систем цивільної безпеки, цифрової інфраструктури, кризового управління й механізмів швидкого реагування. Наприклад, Фінляндія стала провідною державою у сфері побудови «суспільства загальної оборони», де безпека забезпечується спільно державою,

бізнесом та громадянами [38]. У сучасних дослідженнях також використовують компаративний інституційний підхід, що дозволяє оцінити відмінності у тому, як малі держави взаємодіють із системою європейської безпеки залежно від їхньої участі у різних організаціях. Наприклад, Швейцарія, яка зберігає нейтралітет, реалізує власну модель безпеки, що спирається на дипломатичні інструменти та багатосторонні переговорні процеси, тоді як Хорватія інтегрується в євроатлантичний простір та активно бере участь у формуванні політики безпеки ЄС [5].

У цьому контексті важливо підкреслити, що сучасна європейська безпекова система функціонує на основі принципу комплементарності, коли внесок кожного учасника, незалежно від розмірів чи військово-політичної ваги, формує загальну архітектуру стабільності [8]. Саме тому аналітики все частіше звертаються до мережевого підходу, що розглядає держави як частини складної мережі взаємодій, де вплив визначається не лише силою, а й позицією у мережі, рівнем зв'язності та здатністю координувати політику з іншими [38]. Малі держави, які займають стратегічні вузлові позиції, наприклад, країни Балтії, Хорватія чи Словаччина, здатні виступати своєрідними посередниками між різними групами інтересів, сприяти консолідації позицій у межах ЄС та НАТО, а також формувати багатосторонні ініціативи у сфері безпеки. Важливо також враховувати підхід до багаторівневого управління, що був сформований у межах європейських інтеграційних студій. Він виходить із того, що політика безпеки формується не лише на рівні держав, але й інституцій ЄС, регіональних блоків, громадянського суспільства та навіть приватних акторів [4]. Завдяки цьому малі держави отримують нові канали впливу. Наприклад, Хорватія після вступу до ЄС активно використовує механізми Комітету регіонів і тематичних платформ для просування питань енергетичної безпеки та стабільності в Адріатично-Іонічному регіоні. Багаторівневність дозволяє компенсувати асиметрію сил через непрямі інструменти впливу, що особливо важливо в умовах наростання гібридних загроз, коли традиційні механізми оборони вже не є достатніми [45].

У межах аналізу ролі малих держав дедалі більшої актуальності набуває підхід стратегічної культури, який передбачає, що політика країни визначається не лише зовнішніми умовами чи інституційними рамками, але й історичним досвідом, національними нарративами, суспільними уявленнями про безпеку [70]. Для країн Центральної та Східної Європи, які пережили радикальні трансформації безпекового середовища у ХХ столітті, стратегічна культура визначає пріоритетність колективних гарантій оборони та активну позицію щодо питань територіальної цілісності, верховенства права та захисту критичної інфраструктури. Наприклад, Хорватія, що отримала досвід війни за незалежність у 1990-х роках, послідовно виступає за зміцнення спільної політики оборони ЄС та підтримку України в умовах російсько-української війни [59]. Її політика ґрунтується на історичному усвідомленні важливості зовнішньої підтримки та потреби колективної європейської солідарності. Важливим концептом залишається і геоекономічний підхід, що дозволяє розглядати роль малих держав через призму їхньої участі в енергетичних, транспортних і торговельних мережах. Європейська безпека сьогодні формується не лише військовими інструментами, а й економічними зв'язками, розвитком критичної інфраструктури, диверсифікацією енергетичних маршрутів [11]. Малі держави, розташовані на перетині важливих транспортних коридорів, отримують додаткове стратегічне значення. Так, Хорватія посилює свою роль у системі європейської безпеки завдяки розвитку LNG-терміналу на острові Крк, який сприяє диверсифікації газопостачання ЄС та зменшує залежність від російських енергоносіїв [61].

Своє місце в теоретичному аналізі займає підхід до когнітивної дипломатії, що акцентує увагу на ролі експертизи, знань і соціального капіталу у політиці малих держав. Дослідники зазначають, що малі держави часто компенсують брак матеріальних ресурсів високим рівнем спеціалізації експертних структур, think-tank дипломатією, активною участю у формуванні стандартів і норм [1]. У цьому ж контексті варто звернути увагу на нормативну силу малих держав, що пов'язана із концепцією «нормативної влади ЄС».

Деякі дослідники стверджують, що малі держави особливо сприйнятливі до норм і цінностей, які просуває ЄС, і нерідко виступають їхніми найактивнішими носіями. Литва, наприклад, стала однією з провідних країн у ЄС, що підтримують санкційну політику проти авторитарних режимів, включно з Росією та Білоруссю [41]. У цьому випадку «малість» держави трансформується у здатність бути моральним лідером, формувати коаліції однодумців і впливати на контури політики через ціннісну позицію.

Окремо слід відзначити розвиток підходу до адаптивного лідерства, який описує, як малі держави використовують кризові ситуації для підвищення своєї ролі в системі безпеки. Криза стає моментом можливостей, коли держави, що здатні швидко адаптуватися, демонструвати ініціативність і виробляти інноваційні політики, отримують новий рівень визнання. Прикладом є Естонія, яка після численних кібератак стала ініціатором формування європейської та натівської кіберстратегії, а також одним із ключових центрів цифрової трансформації у Європі [26].

Варто зазначити, що роль малих держав у системі європейської безпеки не може бути адекватно пояснена лише однією теорією. Класичний реалізм допомагає зрозуміти обмеження, інституціоналізм можливості, конструктивізм символічний вимір, а підхід взаємозалежності трансформацію природи сили. Спеціалізовані концепції малих держав підкреслюють їхню здатність адаптуватися, спеціалізуватися й відігравати роль каталізаторів регіональних процесів. У результаті, малі держави стають важливими елементами європейської архітектури безпеки, адже саме їхня гнучкість, здатність до інновацій та активна позиція у багатосторонніх інституціях дозволяють формувати сталі механізми реагування на сучасні загрози. В умовах зростання геополітичної напруги та появи нових викликів – від кібернападів до енергетичних криз – значення малих держав у забезпеченні безпеки Європи не лише зростає, але й стає одним із ключових чинників стабільності всього регіону. Сучасна система європейської безпеки, яка перебуває у стані постійних трансформацій через російсько-українську війну,

енергетичні кризи, кіберзагрози та зростання ролі недержавних акторів, підтверджує важливість цього різноманіття підходів. Малі держави стають лабораторіями інновацій у сфері безпеки, зразками стійкості та акторами, здатними задавати нові стандарти. Саме тому актуальні дослідження підкреслюють: майбутнє європейської безпеки неможливо уявити без активної участі малих держав, їхнього досвіду, їхніх рішень і їхнього внеску у формування спільної політики.

1.3. Геополітичні виклики сучасної системи міжнародних відносин: вплив на європейську безпеку

Геополітичні виклики сучасної системи міжнародних відносин істотно трансформують архітектуру глобальної та регіональної безпеки, і, зокрема, безпекове середовище Європейського Союзу, яке опинилося у ситуації багаторівневого тиску. Сучасний міжнародний порядок, що формувався після завершення Холодної війни, протягом тривалого часу ґрунтувався на ідеї передбачуваності, верховенства міжнародного права та стримування великих воєн на континенті. Втім, після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р., він зазнав глибоких структурних зрушень, які, власне, й визначають сучасну систему викликів для європейської безпеки [30]. З одного боку, дані зміни мають глобальний характер, адже вони тісно пов'язані зі зростанням конкуренції між провідними центрами сили: США, Китаєм. З іншого боку, вони безпосередньо зачіпають інтереси ЄС, оскільки провокують нові конфлікти, підсилюють гібридні загрози та дестабілізують сусідні регіони. Передусім варто наголосити, що ключовим геополітичним викликом стала ревізіоністська політика РФ, яка, фактично, піддала сумніву основи повоєнної безпекової системи, включно з принципами непорушності кордонів та поваги до суверенітету [45]. Саме російська агресія проти України стала переломним моментом, який радикально змінив уявлення про характер загроз у Європі. Якщо раніше збройна агресія проти держави-члена Ради Європи або країни-кандидата на вступ до НАТО здавалася

малоймовірною, то нова реальність продемонструвала протилежне. Більше того, деструктивні дії РФ виходять далеко за межі традиційних форм використання сили. Наприклад, масові кібератаки на українські державні структури у 2015-2017 рр., інформаційні операції, втручання у виборчі процеси в державах ЄС, спроби енергетичного шантажу та провокації на кордонах Балтійських держав свідчать про те, що Європейський Союз стикається не просто з військовою загрозою, а з комплексом гібридних викликів [10]. Унаслідок цього ЄС вимушений переосмислювати принципи стратегічної автономії та енергетичної стійкості, а також поглиблювати співпрацю з НАТО, що демонструє конвергенцію оборонно-безпекових стратегій.

Разом із тим, вплив на європейську безпеку мають і інші глобальні тенденції, такі як посилення ролі Китаю. Хоча Китай не є безпосереднім військовим загрозливим фактором для Європи, його експансія у сферах технологій, інвестицій та інфраструктури має важливе стратегічне значення [20]. Наприклад, участь китайських компаній у проєктах типу «Один пояс, один шлях», а також спроби контролю над критичною інфраструктурою в країнах Центральної та Східної Європи, викликали занепокоєння у ЄС щодо потенційного впливу на суверенність держав-членів. Більш того, конкуренція між США та Китаєм підсилює ризики фрагментації глобальної економіки, що може призвести до зменшення простору для маневру європейської дипломатії. Як наслідок, Європа вимушена шукати баланс між економічною вигодою від співпраці з Китаєм та необхідністю захисту власних стратегічних інтересів, включно з безпекою телекомунікаційних мереж, високотехнологічного виробництва та транскордонних логістичних потоків.

Окремим важливим геополітичним викликом для європейської безпеки стала криза глобальних інституцій. Зокрема, ООН, Рада Безпеки, ОБСЄ та інші структури дедалі менше спроможні виконувати функції посередництва, врегулювання конфліктів та забезпечення дотримання міжнародного права [33]. Це очевидно, наприклад, у ситуації з блокуванням рішень Ради Безпеки

ООН через право вето, яким РФ активно користується, зокрема щодо резолюцій, спрямованих на засудження її агресії проти України. Подібна криза ефективності робить Європу більш вразливою, оскільки позбавляє її механізмів, що раніше забезпечували стабільність міжнародного порядку. ЄС у відповідь намагається розбудовувати власні інструменти кризового реагування, зокрема через місії Спільної політики безпеки та оборони, але, попри те, ситуація залишається складною.

До геополітичних викликів також належить зростання нестабільності у сусідніх регіонах Європи. Наприклад, конфлікти на Близькому Сході, такі як загострення ізраїльсько-палестинського протистояння восени 2023 року, або тривала громадянська війна в Сирії, генерують нові хвилі біженців і підсилюють ризики радикалізації. Міграційна криза 2015 року стала одним із найсерйозніших тестів для ЄС, продемонструвавши глибокі розбіжності між державами-членами у підходах до розподілу відповідальності та контролю кордонів [64]. І хоча з того часу було створено низку інституційних механізмів для координації міграційної політики, зокрема Європейську прикордонну та берегову охорону, потенційна дестабілізація Північної Африки або новий виток конфліктів може знову поставити ЄС перед необхідністю приймати рішення, які матимуть як гуманітарні, так і стратегічні наслідки. Крім того, не можна ігнорувати й внутрішні геополітичні фактори, які послаблюють цілісність європейсько-ї безпекової системи. Поширення популістських сил, зростання євроскептицизму, нормотворчі спори між окремими державами-членами та інституціями ЄС, а також внутрішні економічні кризи – усі ці фактори негативно впливають на спроможність ЄС діяти єдиним фронтом [4]. Наприклад, угорська позиція щодо санкцій проти Росії або політичні розбіжності між Польщею та інституціями ЄС щодо верховенства права створюють додаткові труднощі для формування єдиної безпекової політики. Більше того, внутрішні конфлікти знижують довіру до європейських інституцій та послаблюють демократичну легітимність, яка є фундаментальним елементом європейської ідентичності.

Під впливом зазначених викликів ЄС вимушений адаптувати свою безпекову політику до нових реалій. Одним із ключових напрямів такої адаптації є переосмислення співпраці з НАТО. Наприклад, після саміту НАТО у Вільнюсі у 2023 році було наголошено, що безпека Європи нерозривно пов'язана з трансатлантичним партнерством [78]. Ухвалення Європейського стратегічного компаса у 2022 році стало ще одним кроком у цьому напрямі, адже документ передбачає посилення оперативних можливостей ЄС, створення військових сил швидкого розгортання та розширення спроможностей у сфері кіберзахисту [8]. Водночас ЄС усвідомлює, що ефективна безпекова політика повинна мати не лише оборонний, а й превентивний характер, тобто включати інвестиції в економічну стійкість, енергетичну безпеку та інноваційні технології. У цьому контексті енергетична безпека постає одним із найбільш чутливих напрямів європейської політики. Багаторічна залежність від російських енергоресурсів стала одним із ключових чинників вразливості ЄС, і лише після 2022 року Європа почала активну диверсифікацію газових поставок [11]. Наприклад, 2023 року Німеччина відкрила нові LNG-термінали, що дозволило суттєво зменшити частку російського газу у своєму енергетичному балансі. Водночас ЄС продовжує інвестувати в зелену енергетику та розвиток водневих технологій, які можуть стати стратегічною базою для майбутньої енергетичної автономії. Таким чином, геополітичні виклики стимулюють глибоку модернізацію європейського енергетичного сектору, роблячи його більш стійким до зовнішнього тиску.

Важливим компонентом впливу геополітичних викликів на європейську безпеку є еволюція інформаційного простору. ЄС стикається з безпрецедентною хвилею дезінформації, маніпуляцій громадською думкою та кібершпигунства, що підривають демократичні інституції [26]. Наприклад, кампанії, спрямовані на дискредитацію підтримки України, а також підрив довіри до європейських органів влади, активно поширювалися через соціальні мережі та різноманітні медіа. У відповідь ЄС створив низку інструментів для

боротьби з дезінформацією, включно з Європейською обсерваторією цифрових медіа, яка аналізує інформаційні атаки та допомагає державам-членам протидіяти їх поширенню.

Продовжуючи аналіз взаємозв'язку між геополітичними викликами сучасної системи міжнародних відносин і трансформацією європейської безпеки, варто наголосити, що Європейський Союз поступово переходить до моделі комплексної безпеки, де особлива увага приділяється стійкості інститутів, суспільств та економічних систем [8]. У зв'язку з цим посилюється значення концепції «стійкість», яка, своєю чергою, стала ключовою складовою Європейського стратегічного компаса. Як свідчить практика останніх років, саме здатність реагувати на кризи без руйнування функціональних структур держави й суспільства є визначальним чинником безпекового виживання. ЄС, адаптуючи свої інституційні механізми до нових викликів, зміг посилити координацію між державами-членами, розробити інструменти спільного реагування та забезпечити функціонування критичних секторів навіть у період масштабних обмежень [4]. Крім того, європейська безпека дедалі більше залежить від здатності протидіяти загрозам, пов'язаним з новими технологіями. Власне, розвиток штучного інтелекту, квантових технологій та систем автономної зброї відкриває можливості, але одночасно створює ризики, з якими раніше міжнародна спільнота не стикалася. Наприклад, автономні системи спостереження або алгоритми обробки великих даних можуть посилити оборонні спроможності держав, проте, у разі неправильного застосування, здатні призвести до масових порушень прав людини або неконтрольованої ескалації конфліктів. Європейський Союз намагається запобігти таким сценаріям через формування нормативно-правових рамок, зокрема ухвалення Акта про штучний інтелект у 2024 році. Цей документ став важливим кроком, який дозволяє ЄС не лише підвищити технологічну безпеку, а й встановити глобальні стандарти етичного використання новітніх технологій [5].

Важливим аспектом сучасних геополітичних викликів є також загострення економічної конкуренції та зміна геоekonomічних балансів. Порушення глобальних ланцюгів постачання, викликані пандемією та подальшими геополітичними конфліктами, призвели до перегляду економічної стратегії не лише окремих держав-членів, але й Євросоюзу в цілому. Зокрема, ЄС дедалі частіше обговорює необхідність створення стратегічної автономії у сфері виробництва мікрочіпів, акумуляторів та медичного обладнання. Прикладом такого підходу став Європейський акт про мікрочіпи, ухвалений у 2023 році, який має на меті зменшити залежність від поставок з Азії та США. Економічна безпека стає одним із ключових напрямів європейської політики, оскільки саме вона визначає здатність Союзу зберігати конкурентоспроможність і забезпечувати стабільність внутрішнього ринку [1, с. 187-195]. Без сумніву, геополітичні виклики впливають і на європейську політику у сфері оборони. Поступово Європейський Союз відходить від ролі виключно «нормативної сили» та починає формувати власні оборонні можливості. Після 2022 року ЄС суттєво посилив фінансування оборонних проєктів, зокрема через Європейський оборонний фонд. Крім того, були створені програми спільних закупівель озброєння та боєприпасів, що стало реакцією на необхідність підтримки України та водночас, на потребу зміцнення оборонної промисловості Європи [8]. Цей поворот до оборонної інтеграції є не лише відповіддю на загрози, але й спробою забезпечити більш самостійний підхід до безпеки, не перекладаючи основну відповідальність на НАТО і Сполучені Штати. Власне, співпраця між ЄС і НАТО залишається визначальною, але Європа дедалі активніше прагне стати суб'єктом, здатним самостійно реагувати на кризи, що відбуваються на її кордонах.

У контексті регіональних викликів особливе значення для європейської безпеки має ситуація на Західних Балканах. Хронічна політична нестабільність у Боснії і Герцеговині, напруженість між Сербією та Косовом, зростання впливу зовнішніх акторів: Росії, Туреччини та Китаю, створюють передумови для нових криз [20]. ЄС, усвідомлюючи стратегічну важливість регіону,

намагається активізувати політику розширення, зокрема через початок переговорів з Північною Македонією та Албанією [6]. Однак процес інтеграції залишається складним через внутрішні політичні суперечності, брак реформ та вплив націоналістичних рухів [15]. У результаті ЄС опиняється перед дилемою: з одного боку, необхідно підтримувати стабільність регіону, а з іншого – забезпечити дотримання демократичних стандартів. До того ж, дедалі більше уваги Європа приділяє Арктичному регіону. Наслідки глобального потепління, які відкривають нові транспортні маршрути та ресурси, провокують конкуренцію між державами, зокрема Росією, Канадою та США. ЄС, хоч і не є арктичною державою, має стратегічний інтерес у доступі до ресурсів та контролі над логістичними коридорами, що може вплинути на його енергетичну та економічну політику. Таким чином, Арктика перетворюється на новий геополітичний простір, розвиток якого буде визначати структуру міжнародних відносин у найближчі десятиліття [33].

Сукупність зазначених викликів демонструє, що європейська безпека виходить за межі традиційних уявлень про оборону й дипломатію. У центрі уваги опиняється багатовимірність загроз, що вимагає комплексної відповіді. Наприклад, сучасний теракт може мати одночасно кібернетичну, ідеологічну та економічну складову; енергетична криза може бути наслідком політичного тиску; міграційна хвиля – результатом конфлікту чи кліматичних змін. Європейський Союз вимушений виробляти стратегічні рішення, які враховують довгострокові тренди, включно з демографічними змінами, розвитком «зелених» технологій, переформатуванням регіональних союзів та зміною ролі окремих держав на глобальній арені. У цій ситуації ключовим завданням є не лише реагування на кризи, але й формування такої моделі безпеки, яка здатна передбачати загрози та мінімізувати їх наслідки.

Висновки до розділу 1

Можна зробити висновок, що сучасна європейська система безпеки постає складним, багаторівневим та динамічним утворенням, структура якого

визначається взаємодією інституційних, нормативних і політичних компонентів. Вона охоплює такі ключові елементи, як Організація Північноатлантичного договору, Європейський Союз, ОБСЄ, а також національні системи безпеки окремих держав, що, відповідно, формує складну архітектуру колективних та індивідуальних механізмів реагування на загрози. При цьому, як свідчить аналіз, ефективність функціонування цієї системи значною мірою залежить від узгодженості її елементів, особливо у контексті формування спільних підходів до політичних, військових та інформаційних викликів.

Важливо підкреслити, що малі держави, хоча й позбавлені значного військового потенціалу, відіграють суттєву роль у забезпеченні регіональної стабільності, адже саме вони, з огляду на свою геополітичну вразливість, виступають каталізаторами інституційної співпраці та ініціаторами багатосторонніх форматів безпеки. Їхній внесок, зокрема, проявляється у розвитку нормотворчих підходів, дипломатичному посередництві та підтримці колективних механізмів стримування. Водночас геополітичні трансформації останніх років, передусім російсько-українська війна, зростання стратегічної конкуренції між провідними глобальними центрами сили, а також гібридні загрози, зумовили значний тиск на європейську архітектуру безпеки. Отже, європейські держави, зважаючи на нові реалії, змушені адаптувати як національні стратегії, так і наднаціональні механізми реагування. Сукупність отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що подальша трансформація системи європейської безпеки потребує посилення координації між її акторами, активного залучення малих держав до прийняття рішень та вироблення гнучких механізмів протидії багатовимірним загрозам, що, у свою чергу, сприятиме стабільності та передбачуваності міжнародного середовища.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ХОРВАТІЇ У СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Становлення та особливості безпекової стратегії Хорватії

Упродовж останніх трьох десятиліть хорватська модель національної безпеки зазнала суттєвої трансформації, що була зумовлена як історичним досвідом війни за незалежність, так і сучасними викликами, пов'язаними з геополітичною конкуренцією, гібридними загрозами та нестабільністю у Південно-Східній Європі. Власне, Хорватія як порівняно молода держава була змушена від самого початку формувати безпекову стратегію в умовах відсутності стабільних інститутів, браку ресурсів і необхідності оперативного реагування на зовнішні військові загрози. У 1990-х роках ключовим пріоритетом став захист територіальної цілісності та відновлення контролю над усією територією держави, що відобразилося у першій хвилі стратегічних документів, спрямованих на створення ефективних збройних сил та структур кризового управління. Згодом, після завершення збройного конфлікту та укладення мирних угод, Хорватія поступово перейшла до модернізації сектору безпеки відповідно до європейських і євроатлантичних стандартів, адже вступ до НАТО та ЄС розглядався як ключова передумова гарантування національної безпеки та стабільності [69].

Поступове зміщення акцентів від суто оборонної моделі до комплексної стратегії відбулося у 2000-х роках, коли в хорватській політиці безпеки почали формуватися нові підходи, орієнтовані на багатовимірний характер загроз. Зокрема, у стратегічних документах з'явилися положення про важливість протидії організованій злочинності, нелегальній міграції, тероризму та корупції, що особливо актуалізувалося в умовах регіональної нестабільності Західних Балкан [14]. У цьому контексті Хорватія активно розвивала співпрацю з ЄС і НАТО, гармонізуючи власні інституційні механізми зі спільними безпековими практиками. Так, під час підготовки до членства в Європейському Союзі країна здійснила масштабну реформу сектору безпеки,

зокрема запровадила цивільний демократичний контроль над збройними силами, удосконалила систему прикордонного контролю та інтегрувалася у європейські інформаційно-аналітичні структури [53]. Вступ до НАТО у 2009 році став водороздільним моментом, адже, з одного боку, гарантував колективний захист, а з іншого, вимагав адаптації до нових стандартів взаємодії, участі в міжнародних місіях та формування спроможностей у сфері кібербезпеки [48]. Разом з тим, хорватська безпекова стратегія формувалася під впливом регіональних процесів, які досі залишаються чинником, що визначає зовнішньополітичні пріоритети країни. Незавершеність трансформаційних процесів у Боснії і Герцеговині, періодичне загострення відносин між Сербією та Косовом, внутрішньополітичні кризи в Чорногорії та Північній Македонії, а також вплив третіх держав, зокрема Росії та Китаю, на балканський регіон створюють для Хорватії додаткові виклики [20]. Наприклад, у 2023 році хорватські аналітики наголошували, що поширення російської дезінформації у регіоні під час війни проти України становить реальну загрозу для суспільної стабільності та потребує посилення інформаційної безпеки [25]. У відповідь Хорватія розширила співпрацю з Європейським центром боротьби з гібридними загрозами та активно підтримує ініціативи ЄС щодо посилення стратегічних комунікацій і протидії іноземним маніпуляціям [10].

Варто зазначити, що сучасна модель безпекової стратегії Хорватії є багаторівневою і поєднує класичні оборонні інструменти з інноваційними засобами реагування на нові загрози. Оборонний компонент зберігає важливе місце, але його стратегічна логіка змінилася: замість домінування збройних сил сьогодні акцент робиться на спільних оборонних ініціативах у межах НАТО, участі у силах реагування та багатонаціональних навчаннях [23]. Наприклад, хорватські військові вже декілька років беруть участь у місіях у Литві в рамках операції «Посилена передова присутність», демонструючи солідарність із союзниками та водночас посилюючи власні навички роботи в багатонаціональних структурах. Крім того, Хорватія активно долучається до операцій ЄС у Середземному морі, спрямованих на протидію контрабанді

зброї та нелегальній міграції, що не лише зміцнює її репутацію відповідального члена європейської спільноти, а й допомагає формувати ширшу регіональну стабільність [57]. Поряд з оборонними аспектами значну роль відіграє розвиток механізмів цивільного захисту та кризового управління, особливо після серії потужних землетрусів 2020 року, які продемонстрували необхідність модернізації системи реагування на надзвичайні ситуації [38]. Уряд Хорватії ініціював реформу Державної служби цивільного захисту, розширивши можливості міжвідомчої координації та взаємодії з європейськими структурами в рамках Механізму цивільного захисту ЄС.

Ключовим елементом безпекової стратегії Хорватії є протидія організованій злочинності, транскордонній контрабанді та нелегальній міграції, оскільки країна виконує функцію зовнішнього кордону ЄС [64]. У зв'язку з цим хорватські служби активно інтегровані у діяльність Frontex, а сама держава інвестує значні ресурси у модернізацію прикордонної інфраструктури та цифрових засобів контролю. З 2022 року Хорватія бере участь у реалізації Європейської системи в'їзду-виїзду, що забезпечує біометричний контроль подорожуючих і підвищує ефективність боротьби з нелегальними потоками мігрантів [12]. Окреме місце у стратегічному плануванні займає кібербезпека, що стала одним із пріоритетів після участі країни у кібернавчаннях НАТО «Cyber Coalition» та зафіксованих у 2021-2023 рр. хакерських атак на державні інформаційні ресурси [26]. У відповідь Хорватія створила Національний центр кібербезпеки, розширила повноваження CERT та активізувала співпрацю з європейськими структурами у сфері обміну інформацією щодо кіберзагроз.

Разом з тим, слід підкреслити, що формування безпекової стратегії Хорватії нерозривно пов'язане з внутрішньополітичними факторами. Періодичні зміни уряду, вплив громадської думки, боротьба з корупцією та модернізація державного управління відіграють істотну роль у визначенні пріоритетів [2]. Проте, попри певні коливання, стратегічний курс країни залишається незмінним: поглиблення інтеграції з ЄС і НАТО, розвиток

власних оборонних спроможностей та підтримка регіональної стабільності є його фундаментальними характеристиками. У перспективі формування безпекової стратегії Хорватії дедалі більше залежить від здатності держави забезпечити стратегічну стійкість не лише у військовому, а й у політичному, економічному та суспільному вимірах. Передусім ідеться про розбудову ефективної системи раннього попередження та стратегічного аналізу, яка дає змогу своєчасно реагувати на зміни у міжнародному середовищі. Хорватські експерти наголошують, що нові форми гібридних загроз, зокрема інформаційні операції, втручання у внутрішньополітичні процеси, економічний тиск або кібератаки, вимагають постійного оновлення стратегічних документів і вдосконалення міжвідомчої взаємодії [45]. З огляду на це країна активно інтегрує європейські підходи до оцінювання ризиків, бере участь у спільних аналітичних проєктах ЄС і НАТО та розширює співпрацю з міжнародними партнерами у сферах, пов'язаних з безпековими дослідженнями [8].

У цьому контексті особливої ваги набуває питання інформаційної стійкості. Події останніх років, коли російська агресія проти України супроводжувалася масштабними інформаційно-психологічними операціями, стали своєрідним каталізатором перегляду інформаційної політики багатьох держав ЄС. Хорватія, розуміючи свою вразливість як частини балканського регіону, що історично є мішенню зовнішніх пропагандистських впливів, активізувала роботу із формування стратегічних комунікацій, забезпечення прозорості медіа-середовища та підвищення рівня медіаграмотності населення [25]. Уряд країни стимулює співпрацю між державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами для створення комплексної системи виявлення й нейтралізації дезінформації. У 2023 році Хорватія долучилася до кількох ініціатив Європейської служби зовнішніх дій, спрямованих на протидію маніпулятивним нарративам, що циркулюють у країнах ЄС та на Балканах.

Не менш важливим напрямом є посилення регіональної координації безпекових зусиль. Хорватія визнає, що стабільність Південно-Східної Європи

є стратегічною умовою власної безпеки, а тому бере активну участь у роботі таких форматів, як Рада регіонального співробітництва, Ініціатива трьох морів, Адриатично-Іонічна ініціатива та інші платформи багатосторонньої дипломатії [9]. Участь у цих структурах сприяє розбудові партнерських мереж, обміну інформацією, координації дій у подоланні транскордонних загроз і розвитку інфраструктурних проєктів, що, у свою чергу, зменшує залежність регіону від зовнішніх геополітичних центрів впливу. Зокрема, розширення транспортного коридору «Балтійське-Чорне-Адриатичне море» посилює стратегічне значення Хорватії для європейської логістики та енергетики. Щодо оборонного сектору, то Хорватія продовжує модернізацію Збройних сил відповідно до стандартів НАТО, приділяючи увагу технічному оновленню, підвищенню мобільності військових підрозділів та розвитку спроможностей територіальної оборони. Одним із важливих рішень останніх років стало придбання французьких винищувачів Rafale, що мало не лише військове, а й політичне значення, адже демонструвало прагнення Хорватії зміцнити оборонну взаємодію з ключовими європейськими партнерами [24]. Водночас уряд зберігає курс на збільшення оборонних витрат, що відповідає стандартам НАТО щодо виділення не менше 2% ВВП на оборону [21]. Крім того, Хорватія активно залучається до навчальних місій та операцій Альянсу, як-от KFOR у Косові, що є важливим елементом стабілізації регіону [13].

Економічна стійкість також стала важливим виміром безпекової стратегії. У хорватському контексті вона передбачає диверсифікацію енергетичних джерел, розвиток критичної інфраструктури, стимулювання цифровізації та посилення конкурентоспроможності економіки. Особливої уваги заслуговує розвиток ВДЕ та продовження інвестицій у термінал ЗПГ на острові Крк, що вже відіграє важливу роль у енергетичній безпеці Центральної і Південно-Східної Європи [11]. Соціальна складова безпеки, у свою чергу, пов'язана з формуванням стійких інститутів, розвитком освіти, охорони здоров'я, захистом прав людини та зменшенням нерівності. Адже внутрішня стабільність, як наголошують хорватські дослідники, є фундаментом для

ефективного функціонування оборонних та дипломатичних механізмів [38]. Держава реалізує низку програм, спрямованих на підтримку ветеранів, інтеграцію меншин, розвиток місцевого самоврядування й загальне підвищення якості державного управління. Прикладом може бути підсилення антикорупційних інститутів, що стало однією з умов вступу країни в Шенгенську зону у 2023 році [22]. Цікаво, що сучасні хорватські стратегічні документи дедалі частіше наголошують на важливості людського капіталу, інновацій та науки. Це є реакцією на глобальні тенденції, коли технологічні зміни, такі як штучний інтелект, автономні системи та цифрова трансформація економіки, формують нові вимоги до безпеки держави [26]. У політичному вимірі стратегія Хорватії передбачає активну участь у формуванні політик ЄС щодо розширення, безпеки та зовнішньої політики. Хорватія підтримує інтеграцію країн Західних Балкан, наголошуючи, що лише повноцінне включення регіону до євроатлантичного простору може гарантувати довготривалу стабільність [15].

Однак попри значні успіхи існують і виклики. Хорватія, як і інші країни ЄС, стикається з проблемами демографічного спаду, міграції робочої сили, нерівномірного економічного розвитку та політичної поляризації [73]. Усі ці фактори можуть впливати на якість реалізації безпекової стратегії та вимагатимуть додаткових реформ. До того ж, глобальні зміни, від посилення напруженості у світі до зміни клімату, додають нових вимірів, які Хорватія вже інтегрує у свої стратегічні документи.

Підкреслимо, що безпекова стратегія Хорватії є прикладом комплексного підходу, який поєднує традиційні та сучасні елементи безпеки. Вона ґрунтується на євроатлантичній інтеграції, багатосторонній дипломатії та розвитку власних національних спроможностей, а також на здатності держави адаптуватися до динамічних викликів міжнародного середовища. Хорватський досвід демонструє, що навіть порівняно невелика держава може відігравати значну роль у регіональній безпеці, якщо її стратегія є цілісною, реформаторською та зорієнтованою на довгострокові інтереси. У цьому

контексті Хорватія стала не лише отримувачем, а й генератором безпекових рішень, що зміцнюють всю європейську архітектуру безпеки.

2.2. Національні інтереси Хорватії у сфері безпеки: політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри

У сучасних умовах міжнародної нестабільності питання захисту національних інтересів Хорватії у сфері безпеки постає одним із ключових чинників її зовнішньої та внутрішньої політики. Після вступу до Європейського Союзу у 2013 році та завершення тривалого процесу інтеграції до євроатлантичних структур Хорватія, з одного боку, отримала ширший доступ до інституційних механізмів колективної безпеки, а з іншого, зіткнулася з необхідністю адаптувати власну систему національної безпеки до нових регіональних і глобальних викликів. Саме тому формування комплексного бачення політичних, військових, енергетичних та інформаційних інтересів набуває першочергового значення, оскільки від нього залежить її стійкість, здатність реагувати на кризи та ефективно співпрацювати з партнерами.

Передусім політичний вимір національних інтересів Хорватії визначається прагненням забезпечити стабільність демократичних інститутів і запобігти дестабілізаційним впливам з боку зовнішніх акторів, які використовують як політичні, так і гібридні методи впливу. Пішовши шляхом демократизації та європеїзації, країна формує свою політику у тісному зв'язку з нормами ЄС, що особливо важливо для підтримання верховенства права, розвитку громадянського суспільства та прозорості державного управління. Водночас з огляду на загострення міжнародної конкуренції, зокрема у Південно-Східній Європі, Хорватія активно зміцнює свою дипломатичну присутність у ключових міжнародних організаціях, захищаючи інтереси регіональної стабільності та підтримуючи європейський курс своїх партнерів, зокрема Боснії і Герцеговини, Чорногорії та Північної Македонії [14]. Політичний вимір безпосередньо пов'язаний із військовим, який також формує

важливу складову національних інтересів країни. Хорватія, ставши членом НАТО ще у 2009 році, інтегрувала власну оборонну політику до механізмів колективної оборони, що дозволило їй значно зміцнити обороноздатність [48]. Проте, попри належність до Альянсу, країна продовжує активно модернізувати власні збройні сили. Наприклад, у 2022–2023 роках Хорватія здійснила закупівлю французьких винищувачів Rafale, що стало найбільшим оборонним контрактом у її новітній історії [24]. Це рішення демонструє, з одного боку, прагнення посилити авіаційну компоненту національної оборони, а з іншого, інтегруватися у військово-технічні програми ЄС та НАТО. Крім того, беручи активну участь у миротворчих місіях НАТО та операціях ЄС, таких як EUFOR Althea у Боснії і Герцеговині, Хорватія підкреслює свою відповідальність за стабільність регіону [31]. Водночас, військовий вимір національних інтересів невід’ємно пов’язаний із розвитком оборонно-промислового комплексу. Участь у Європейському оборонному фонді та проектах PESCO відкриває можливості для зміцнення технологічної складової безпеки, що є надзвичайно важливим в умовах стрімкого розвитку оборонних інновацій [5].

Не менш значущим є енергетичний вимір національних інтересів. У контексті геополітичних зрушень у Європі, спричинених російсько-українською війною, Хорватія приділяє особливу увагу диверсифікації джерел енергопостачання, зміцненню енергетичної інфраструктури та підвищенню власної стійкості до потенційних енергетичних шантажів. Важливою складовою її енергетичної стратегії став розвиток терміналу зрідженого природного газу (LNG) на острові Крк [61]. Цей термінал, введений в експлуатацію у 2021 році, став ключовим інфраструктурним проектом, що дозволив Хорватії не лише відмовитися від надмірної залежності від російського газу, але й забезпечити додаткові обсяги для сусідніх держав: Угорщини, Словаччини та Боснії і Герцеговини [11]. Зрештою, особливої ваги в останні роки набуває інформаційний вимір національних інтересів Хорватії. У цьому контексті Хорватія активно розвиває державні механізми протидії інформаційним загрозам, зважаючи на активізацію російських гібридних

операцій у Центрально-Східній Європі [10]. Так, у 2023 році Агенція безпеки та розвідки Хорватії повідомила про зростання кількості спроб впливу на внутрішньополітичні процеси та посилення діяльності іноземних пропагандистських мереж [2]. У 2022 році було зафіксовано масштабну кібератаку на портову інфраструктуру Рієки, що змусило уряд удосконалити систему кібероборони та посилити співпрацю з НАТО щодо обміну інформацією про кіберзагрози [26]. Разом із тим інформаційний вимір включає не лише оборонний напрям, а й формування позитивного міжнародного іміджу країни, використовуючи сучасні цифрові інструменти.

У ширшому контексті європейської безпеки Хорватія поступово трансформує власні підходи до визначення та реалізації національних інтересів, орієнтуючись на проактивну модель, що поєднує внутрішню стійкість із зовнішньою відповідальністю. Значною мірою це зумовлено тим, що країна розташована у стратегічно чутливому регіоні – на перетині Центральної Європи, Балкан і Середземномор'я. Тому для Хорватії першочергового значення набуває запобігання поширенню нестабільності з територій Західних Балкан [38]. Саме тому хорватська зовнішня політика націлена на підтримку європейської інтеграції сусідніх країн, адже, як свідчить приклад Боснії і Герцеговини, політична фрагментація та внутрішні конфлікти можуть прямо впливати на безпекову ситуацію вздовж хорватського кордону [9]. Крім того, важливою складовою політичного інтересу Хорватії є захист прав хорватських меншин за кордоном, передусім у Боснії і Герцеговині, Сербії та Чорногорії [38]. Цей чинник нерідко стає елементом дипломатичних переговорів або підставою для посилення участі країни в регіональних безпекових механізмах. Наприклад, у 2023 році Загреб активно ініціював консультації в межах ЄС щодо виборчих реформ у Боснії і Герцеговині, наполягаючи на запровадженні більш прозорої моделі представництва хорватської громади у політичних інституціях держави [6]. Це свідчить про взаємозв'язок між національною ідентичністю, безпекою та зовнішньополітичними пріоритетами країни.

Щодо військового виміру, слід наголосити, що Хорватія прагне не лише адаптувати свої Збройні сили до стандартів НАТО, але й активно долучатися до формування нових підходів у сфері оборонного планування. У цьому контексті важливим стало рішення країни у 2024 році збільшити оборонні витрати до понад 2 % ВВП, що відповідає стратегічним орієнтирам Альянсу [21]. Більше того, Хорватія бере участь у створенні європейських сил швидкого реагування, які мають почати функціонувати у 2025 році відповідно до Стратегічного компасу ЄС [8]. Це не лише посилює оборонні можливості країни, а й демонструє її готовність брати на себе зобов'язання щодо гарантування безпеки інших, що є невід'ємною складовою логіки колективної безпеки. Важливим напрямком модернізації є кібероборона в рамках оборонного сектору. З огляду на те, що у 2022-2025 рр. у Європі зафіксовано численні випадки кібератак на військові системи, Хорватія активно інвестує у створення кіберпідрозділів, підготовку спеціалістів та розвиток національних платформ для обміну даними з союзниками [26]. Це демонструє, що сучасні військові інтереси країни виходять далеко за межі традиційного розуміння оборони і переходять у площину цифрової безпеки.

Енергетичний інтерес Хорватії потребує ще глибшого аналізу, адже він є багатовимірним і охоплює як внутрішню інфраструктуру, так і регіональну роль. Окрім LNG-терміналу на Крку, Хорватія реалізує важливі проекти з модернізації газотранспортної системи та розвиток транскордонних електроенергетичних мереж, що дозволяє не лише гарантувати власні потреби, а й зміцнювати взаємозалежність із країнами-членами ЄС. Наприклад, у 2024 році було завершено модернізацію інтерконектора Хорватія-Угорщина, що дозволяє постачати газ у двох напрямках та використовувати хорватську інфраструктуру у випадку перебоїв з іншими джерелами [61]. Паралельно з розвитком інфраструктури країна активно впроваджує національні програми енергозбереження та екологічної модернізації. Хорватські міста, такі як Загреб, Задар і Спліт, у 2023-2024 рр. отримали фінансування ЄС на розвиток «розумних мереж», що дозволяє скорочувати енергоспоживання та

підвищувати ефективність управління комунальними ресурсами. Усе це свідчить про те, що енергетичний інтерес країни має чітко виражений стратегічний характер, адже виходить далеко за межі забезпечення ресурсами та спрямований на підвищення довгострокової конкурентоспроможності держави. Ще одним важливим елементом є участь Хорватії у формуванні європейської політики енергетичної безпеки. У 2023 році країна підтримала рішення Європейської Комісії про спільну закупівлю газу, що дало змогу знизити ризики для малих держав-членів у разі кризових ситуацій [11]. Така політика демонструє, що Хорватія поєднує національні й колективні інтереси, зміцнюючи не лише власну, але й європейську енергетичну безпеку.

Щодо інформаційного виміру, варто підкреслити, що Хорватія дедалі активніше розглядає інформаційний простір як поле стратегічного суперництва. На відміну від початку 2010-х років, коли інформаційні загрози сприймалися переважно у контексті медіа, сьогодні вони охоплюють широкий спектр викликів, від кібератак на урядові системи до таргетованих кампаній впливу на виборчі процеси. У 2023 році Агенція безпеки та розвідки Хорватії зареєструвала зростання обсягу дезінформаційних матеріалів у соціальних мережах, спрямованих на підрив довіри до державних інституцій, зокрема в контексті оборонних закупівель та європейської інтеграції [2]. У відповідь на це уряд посилив співпрацю з Європейською службою зовнішніх дій та її Центром стратегічних комунікацій, який займається моніторингом прокремлівської дезінформації на території ЄС [10]. Важливою частиною інформаційного інтересу є розвиток медіаграмотності та зміцнення суспільної стійкості. Хорватія активно впроваджує освітні програми з медіаграмотності у школах, університетах та серед державних службовців. Наприклад, у 2024 році Міністерство науки та освіти країни запустило проєкт "Digitalna Hrvatska", який передбачає створення онлайн-платформи для навчання громадян основам кібергігієни, критичного мислення та аналізу інформації [27].

Усі зазначені виміри формують комплекс національних інтересів, який є взаємозалежним та стратегічно спрямованим на зміцнення стійкості держави.

Політичний інтерес гарантує стабільність і ефективне управління; військовий – забезпечує обороноздатність і союзницькі зобов'язання; енергетичний – створює основу економічної безпеки; інформаційний – захищає національний простір від гібридних впливів. У підсумку Хорватія демонструє приклад того, як мала держава з обмеженими ресурсами може формувати комплексну безпекову політику, орієнтуючись на багатовимірні національні інтереси та активну міжнародну співпрацю.

2.3. Роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи та розбудові європейської безпеки

Хорватія відіграє дедалі помітнішу роль у стабілізації Південно-Східної Європи, оскільки, по-перше, її власний шлях трансформації після воєн 1990-х років став зразком успішного переходу від постконфліктного відновлення до активної участі у формуванні європейської архітектури безпеки. Водночас саме її геополітичне розташування на перетині Адріатики, Балкан і Центральної Європи зумовлює стратегічну значущість для ширших безпекових процесів на континенті. Після вступу до НАТО у 2009 році та приєднання до Європейського Союзу у 2013 році Хорватія стала одним із ключових акторів регіону, які підтримують політику стабілізації та інтеграції Південно-Східної Європи [58]. Більше того, з 2023 року, коли країна увійшла до Шенгенського простору та зони євро, її спроможність впливати на формування спільної безпекової політики суттєво зросла, що дозволило заглибити участь у процесах європейської інтеграції та посилити координацію із партнерами [22]. Проте складність регіональних викликів, пов'язаних, зокрема, із затяжними політичними кризами в Боснії і Герцеговині, нестабільністю відносин між Сербією та Косовом, а також впливом зовнішніх сил, серед яких Росія та Китай, вимагає від Хорватії багатовимірної дипломатичної активності [20].

У цьому контексті важливим є те, що Хорватія послідовно підтримує європейську та євроатлантичну інтеграцію сусідніх країн, розглядаючи цей

процес як найефективніший інструмент примноження стабільності [30]. Зокрема, Загреб активно висуває питання необхідності конституційної реформи в Боснії і Герцеговині, що, безумовно, є критично важливим для функціонування цієї держави відповідно до принципів Дейтонської угоди 1995 року. Хорватські дипломати неодноразово наголошували, що нерівність представництва хорватів у Боснії і Герцеговині створює перешкоди для її євроінтеграційного поступу, і тому Брюссель має враховувати позицію Загреба під час розроблення політики щодо Західних Балкан [14]. Водночас саме Хорватія стала одним із тих членів ЄС, які підтримали рішення Європейської Ради 2022 року надати статус країни-кандидатки Боснії і Герцеговині, розглядаючи цей крок як стимул до внутрішніх реформ, а не як символічний жест [6].

Поряд з цим, Хорватія активно долучається до цивільних та військових місій ЄС і НАТО, спрямованих на стабілізацію регіону. Наприклад, участь хорватських контингентів у місії ЄС Althea в Боснії і Герцеговині доводить прагнення країни сприяти зміцненню безпеки сусідньої держави, не втручаючись при цьому у внутрішні політичні процеси [31]. Крім того, хорватські військовослужбовці беруть участь у місіях KFOR у Косові, де вони виконують функції підтримання миру та запобігання міжетнічним сутичкам [13]. Варто зазначити, що після напруження у відносинах Белграда та Приштини у 2023–2024 роках хорватська дипломатія неодноразово закликала сторони до конструктивного діалогу згідно з Брюссельською угодою 2013 року та Європейським планом нормалізації 2023 року. Суттєвим внеском Хорватії в розбудову європейської безпеки є її активна участь у формуванні політики ЄС щодо протидії гібридним загрозам, зокрема тим, що походять від Російської Федерації [10]. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року Загреб зайняв послідовну позицію на підтримку Києва та підтримав усі пакети санкцій ЄС проти РФ [59]. Більш того, у 2023 році Хорватія ініціювала зміцнення енергетичної стійкості ЄС, розширивши можливості LNG-терміналу на острові Крк [61]. Цей крок не лише сприяв диверсифікації

енергопостачання для Центральної та Південно-Східної Європи, але й став важливим елементом зниження залежності від російського газу, що, зрештою, є одним із ключових чинників стабільності європейської безпекової системи [11]. Саме через прагнення сприяти енергетичній солідарності Хорватія підтримує інфраструктурні проєкти, які поєднують її з Угорщиною, Словенією, Боснією і Герцеговиною та Чорногорією, тим самим створюючи нову конфігурацію енергетичної безпеки Балканського регіону.

Разом з тим, Хорватія розглядає економічний розвиток Південно-Східної Європи як невід'ємний елемент безпеки [7]. Економічна стагнація, високий рівень безробіття серед молоді, зовнішня залежність та міграційні виклики потенційно підживлюють політичний радикалізм і соціальну напруженість. Тому Загреб активно підтримує ініціативи ЄС у межах Берлінського процесу, який з 2014 року сприяє соціально-економічній модернізації країн Західних Балкан. Наприклад, Хорватія бере участь у програмах розвитку транспортних коридорів, які покликані інтегрувати регіон у внутрішній ринок ЄС [63]. Крім того, важливо підкреслити, що участь Хорватії у ініціативі «Зелений порядок для Західних Балкан» дозволяє підтримувати регіональну кліматичну політику, що включає перехід до відновлюваних джерел енергії та екологічну модернізацію промисловості.

Не менш важливим напрямом діяльності Хорватії є сприяння демократичним реформам та верховенству права у сусідніх країнах [38]. Вона, як держава, що пройшла складний шлях до членства в ЄС, володіє унікальним досвідом адаптації законодавства до європейських стандартів, створення антикорупційних інституцій та реформування судової системи. У цьому контексті Хорватія надає технічну допомогу, проводить тренінги, бере участь у програмах Twinning, а також підтримує розвиток незалежних медіа та громадянського суспільства. У сфері зовнішньополітичної координації Хорватія постає як важливий міст між Європейським Союзом та країнами Південно-Східної Європи, адже здатна перекладати регіональні потреби на мову європейських політик [29]. Загреб активно працює над тим, щоб питання

Західних Балкан залишалося пріоритетом порядку денного ЄС, особливо в умовах посилення глобальної конкуренції та зростання впливу недемократичних акторів у регіоні [15]. Хорватія також підтримує ініціативи щодо посилення оперативної автономії ЄС у сфері безпеки, але, водночас, підкреслює незамінність НАТО як головного гаранта стабільності в Європі [8]. Вона послідовно виступає за синергію між ЄС і НАТО, що відображено у Спільній декларації про співпрацю 2016 року та оновленій декларації 2023 року.

У світлі подальшої еволюції регіональних процесів важливо наголосити, що значення Хорватії у Південно-Східній Європі зростає не лише в умовах традиційних безпекових викликів, але й у площині нових загроз, зокрема кібербезпеки, інформаційних операцій та зовнішньополітичної присутності авторитарних держав [10]. Як показують аналітичні звіти Європейської служби зовнішніх дій та НАТО за 2023-2024 роки, Балканський регіон перетворився на арену конкуренції між демократичними і недемократичними моделями розвитку, що створює додаткові ризики для цілісності європейського безпекового простору [20]. У цьому контексті Хорватія відіграє роль не лише учасника, але й провідника європейських норм у регіон, підтримуючи своїх партнерів у посиленні кіберстійкості та боротьбі з дезінформацією [46]. Наприклад, у 2024 році Загреб приєднався до ініціативи ЄС щодо створення Спільного центру боротьби з гібридними загрозами для Західних Балкан, що має на меті ідентифікувати, аналізувати та протидіяти інформаційним і цифровим атакам, які часто мають зовнішнє походження.

Окрім цього, Хорватія залишається одним із ключових голосів у ЄС, які наголошують на тому, що майбутнє Західних Балкан нерозривно пов'язане з майбутнім Європейського Союзу. Її ініціативи на рівні Європейської ради, зокрема під час обговорення нової стратегії розширення ЄС у 2023 році, сприяли ухваленню підходу, що поєднує поступове приєднання до окремих політик Євросоюзу ще до формального отримання членства [6]. Таким чином, Хорватія підтримує модель «покрокової інтеграції», яка дозволяє країнам-

кандидаткам поступово долучатися до внутрішнього ринку, транспортної політики, енергетичних проєктів та спільної зовнішньої й безпекової політики ЄС [7]. Для Південно-Східної Європи цей механізм є надзвичайно важливим, адже дозволяє зменшити «геополітичний вакуум», який можуть використати зовнішні сили. Підкреслюючи свій унікальний досвід, Хорватія дедалі активніше використовує інструменти публічної дипломатії, щоб сприяти консолідації регіону. Зокрема, вона організовує культурні програми, стипендіальні проєкти та освітні обміни, покликані зміцнити міжлюдські контакти та підтримати проєвропейську орієнтацію молоді в сусідніх державах. Символічним прикладом стала програма 2022–2024 років «Хорватія-Балкани: Партнерство заради майбутнього», у межах якої проводилися лекції, тренінги та експертні зустрічі в Скоп'є, Сараєві та Подгориці. Адже міжкультурна комунікація розширює простір довіри і створює сприятливі умови для регіональної співпраці на політичному рівні [9].

Внесок Хорватії у стабілізацію Південно-Східної Європи також проявляється в її участі у врегулюванні прикордонних, етнічних та політичних суперечок, що можуть перерости у конфлікти. Попри складні відносини із Сербією, Хорватія послідовно підтримує діалог, наголошуючи на важливості виконання положень договорів, зокрема Угоди про нормалізацію відносин 2002 року та Протоколів про співпрацю у сфері пошуку зниклих безвісти [52]. Навіть попри періодичні дипломатичні загострення, обидві сторони беруть участь у багатосторонніх платформах ЄС, ОБСЄ та Ради Європи, а Хорватія, будучи членом ЄС, виступає за те, щоб Белград продовжував рух до європейської інтеграції за умови дотримання фундаментальних прав і свобод. Варто також відзначити, що Хорватія посилює економічну інтеграцію регіону через розвиток транспортної та логістичної інфраструктури. Порти Рієки та Плоче стають ключовими логістичними вузлами для Західних Балкан, забезпечуючи доступ до світових ринків і сприяючи економічному зростанню сусідніх країн [63]. Проєкти Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку, що реалізуються у 2021–2025

роках за активної участі Хорватії, відкрили можливості для будівництва транспортних коридорів та модернізації залізниць, що, безумовно, зміцнює економічну безпеку всього регіону.

У стратегічному вимірі роль Хорватії у Південно-Східній Європі виходить за межі регіональної політики, адже її активність впливає на формування загальноєвропейських підходів до врегулювання конфліктів, розвитку сусідніх регіонів та протидії зовнішнім загрозам [8]. Завдяки поєднанню дипломатичних, військових, економічних, енергетичних та гуманітарних інструментів вона виступає як посередник між стандартами ЄС і реальними потребами держав Балканського півострова. Це свідчить, що стабільність Південно-Східної Європи розглядається Хорватією не лише як передумова її власної національної безпеки, але і як внесок у зміцнення стійкості європейського континенту загалом [14]. Зрештою, роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи та розбудові європейської безпеки тісно пов'язана з її внутрішньополітичними успіхами та здатністю демонструвати приклад держави, яка успішно інтегрувалася до західних інституцій. З одного боку, її досвід постконфліктного відновлення та трансформації є цінним джерелом знань для сусідів [9]. З іншого боку, сам факт того, що Хорватія стала членом ЄС і НАТО, підтверджує спроможність регіону до стабільного розвитку. Важливим елементом є й те, що Хорватія послідовно виступає за територіальну цілісність і суверенітет України, вбачаючи у війні, що триває з 2022 року, не лише локальний конфлікт, але й загрозу основам європейського порядку [50]. Підтримка України, включно з гуманітарною допомогою, політичними ініціативами та підтримкою санкційного режиму проти РФ, є частиною ширшого стратегічного бачення ролі Хорватії у зміцненні безпеки на всьому континенті.

Зазначимо, що Хорватія, поєднуючи дипломатичну активність, участь у місіях безпеки, підтримку регіональних реформ і розвиток енергетичної стійкості, посідає важливе місце серед держав, які формують нову модель європейської безпеки. Її досвід інтеграції, а також здатність виступати як

модератор регіональних процесів роблять її необхідним партнером для ЄС та НАТО. Хорватія не лише сприяє стабільності Південно-Східної Європи, але й допомагає створювати умови, за яких регіон стає невід'ємною частиною політично, економічно та безпеково стійкої Європи. Така роль, що включає баланс між національними інтересами та загальноєвропейськими пріоритетами, засвідчує, що внесок Хорватії у розбудову безпеки Європи має довготривале значення і продовжує зростати в умовах сучасних міжнародних викликів.

Висновки до розділу 2

Зазначимо, що безпекова стратегія Хорватії сформувалася в умовах складної регіональної динаміки та глибоких трансформацій, що визначили її пріоритети та інституційні підходи. Вона поєднує традиційні інструменти національної оборони з інноваційними механізмами реагування на нові загрози, що, безперечно, сприяє підвищенню стійкості держави. Хорватія, пройшовши шлях від постконфліктного відновлення до повноправного члена ЄС і НАТО, сформувала комплексне бачення власної безпеки, яке, з одного боку, спирається на євроатлантичні стандарти, а з іншого — враховує специфіку Балканського регіону. Саме тому її стратегія відзначається прагненням забезпечити баланс між внутрішньою стабільністю та зовнішніми зобов'язаннями.

Водночас визначені національні інтереси Хорватії у політичному, військовому, енергетичному та інформаційному вимірах демонструють багатовекторність і прагнення до довгострокової регіональної стійкості. Політичний інтерес полягає у зміцненні демократичних інститутів і правової держави, військовий у розвитку оборонного потенціалу й участі в колективних механізмах НАТО, тоді як енергетичний вимір набуває особливої ваги у контексті європейської диверсифікації енергоресурсів. Інформаційний компонент, у свою чергу, тісно пов'язаний із необхідністю протидії

дезінформації, що активно використовується зовнішніми акторами для дестабілізації регіону.

Разом з тим Хорватія відіграє істотну роль у стабілізації Південно-Східної Європи, адже саме вона виступає прикладом успішної євроатлантичної інтеграції та модернізації сектору безпеки. Через участь у миротворчих місіях, механізмах регіональної співпраці та ініціативах ЄС вона сприяє розбудові загальноєвропейської безпеки й формуванню більш передбачуваного середовища на Балканах. Отже, хорватський досвід підтверджує, що поєднання внутрішньої стійкості, проактивної зовнішньої політики та інтеграції в європейські структури є ключовим чинником зміцнення безпеки як окремої держави, так і всього регіону.

РОЗДІЛ 3. ХОРВАТІЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВІКЛИКІВ: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

3.1. Вплив російсько-української війни на зовнішню політику та безпекові пріоритети Хорватії

У контексті безпрецедентної трансформації європейського безпекового середовища, яку спричинила повномасштабна російсько-українська війна, зовнішня політика Хорватії зазнала відчутних змін, що відобразилося як на її стратегічних орієнтирах, так і на практичних безпекових пріоритетах. Власне, російсько-українська війна, стала каталізатором суттєвої переоцінки оборонних та дипломатичних підходів у багатьох європейських державах, і Хорватія, попри статус малої держави з обмеженими ресурсами, не стала винятком. Вона, з одного боку, посилила власну проєвропейську та проатлантичну позицію, а з іншого, адаптувала внутрішні безпекові механізми, враховуючи нові типи загроз, включно з гібридними, інформаційними та кібернетичними [45]. Передусім, важливо наголосити, що Загреб відреагував на війну послідовним політичним засудженням російської агресії. Уже в березні 2022 року парламент Хорватії підтримав резолюцію про солідарність з Україною, а також приєднався до санкційного пакету Європейського Союзу. Цей крок став не просто виявом політичної підтримки, а й чітким сигналом щодо незмінності її стратегічного курсу, який ґрунтується на нормах міжнародного права та відданості принципу територіальної цілісності [59]. Більше того, Хорватія активно підтримала ухвалення Міжнародним кримінальним судом ордерів на арешт російського керівництва, підкреслюючи, що притягнення винних до відповідальності як невід’ємний елемент майбутньої архітектури міжнародної безпеки.

Крім політичної площини, російсько-українська війна суттєво вплинула на оборонну політику Хорватії. З огляду на те, що держава приєдналася до НАТО у 2009 році, її безпекові орієнтири завжди були тісно пов’язані зі структурою колективної оборони. Проте, після 2022 року акцент на оборонну

модернізацію став більш відчутним. У Стратегії національної безпеки Хорватії, оновленій у 2023 році, особлива увага приділена зміцненню готовності Збройних сил, розвитку логістичного потенціалу та оперативної взаємосумісності з союзниками [2]. Наприклад, уряд ухвалив рішення про оновлення парку бойових літаків, включно з придбанням французьких винищувачів Rafale, що має на меті підвищення обороноздатності на південносхідному фланзі НАТО [24]. Цей процес модернізації, хоча й був запланований раніше, отримав новий імпульс саме внаслідок війни, оскільки вона продемонструвала важливість повітряного компоненту та відновлюваних ресурсів оборони. Хорватія також активізувала свою участь у багатонаціональних місіях і навчаннях НАТО. Зокрема, у 2022-2024 рр. хорватські військові брали участь у навчаннях «Defender Europe» та «Immediate Response», спрямованих на відпрацювання швидкого реагування на загрози в Європі [23]. Така участь не лише зміцнює оборонний потенціал самої Хорватії, але й засвідчує її прагнення відігравати активнішу роль у забезпеченні регіональної стабільності, особливо з огляду на те, що Західні Балкани залишаються зоною потенційних ризиків, пов'язаних з діяльністю зовнішніх акторів, включно з Росією [14].

У зовнішньополітичному вимірі війна значно зміцнила відносини Хорватії з Україною. Окрім гуманітарної допомоги, Загреб у 2022-2023 рр. надав підтримку українським біженцям, прийнявши понад 20 тисяч осіб. Крім цього, Хорватія активно долучилася до програм реабілітації українських військових та цивільних, використовуючи власний досвід післявоєнної реінтеграції, накопичений упродовж 1990-х років. У 2023 році було підписано Меморандум про співпрацю між урядами України та Хорватії у сфері відновлення інфраструктури, що передбачає долучення хорватських компаній до розмінування територій України, сфери, в якій Хорватія має унікальний досвід і міжнародне визнання [50]. Крім того, російсько-українська війна стимулювала Хорватію до переосмислення власної енергетичної політики. Оскільки держава певною мірою залежала від російських енергоресурсів,

питання їхньої диверсифікації набуло стратегічного значення. Відтак, уряд прискорив реалізацію проєктів, пов'язаних із використанням терміналу зрідженого природного газу (LNG) на острові Крк. У 2022 році його потужності було збільшено з 2,6 до 3,5 млрд куб. м, що дозволило Хорватії не лише забезпечити власні потреби, але й стати регіональним хабом для постачання газу до Словенії, Угорщини та Боснії і Герцеговини [61]. Таким чином, енергетичний вимір набув виразного геополітичного значення, а Хорватія зміцнила свої позиції як елемент енергетичної безпеки ЄС.

Важливо також зазначити, що війна вплинула на внутрішні пріоритети Хорватії в частині кібербезпеки та протидії дезінформації. У 2022-2024 рр. уряд ухвалив низку нормативних актів, зокрема «Стратегію кібербезпеки Хорватії на 2022-2027 роки», яка передбачає створення національного центру реагування на кіберінциденти, а також посилення співпраці з ЄС у межах Європейського центру компетенцій з кібербезпеки [26]. Паралельно, Хорватія активно підтримує європейські ініціативи з боротьби проти російської дезінформації, включно з програмою EUvsD isinfo та Робочою групою StratCom East.

У регіональному вимірі війна стимулювала Хорватію відігравати активнішу роль у стабілізації Західних Балкан. З огляду на те, що Росія прагне посилити свій вплив у Сербії та Республіці Сербській у складі Боснії і Герцеговини, Загреб вважає важливим посилювати присутність у регіональних ініціативах, спрямованих на зміцнення верховенства права та демократичних інститутів [20]. У 2023 році Хорватія виступила ініціатором додаткових консультацій з країнами ЄС щодо ризиків ескалації напруженості в Боснії і Герцеговині, наголошуючи, що нестабільність у регіоні є потенційним плацдармом для зовнішніх гравців, насамперед Росії [16]. Крім цього, хорватська дипломатія активізувалася в рамках європейських структур. Показовим став вступ Хорватії до Шенгенської зони та єврозони у 2023 році, що варто розглядати як стратегічну реакцію на усвідомлення важливості глибшої інтеграції для забезпечення стійкості держави до зовнішніх загроз

[22]. Участь у цих структурах не лише зміцнила позиції Загреба в ЄС, але й дала можливість ефективніше координувати політику безпеки, міграції та прикордонного контролю, що є особливо актуальним у світлі війни.

Разом з тим, російсько-українська війна змінила і безпекові підходи Хорватії до розвитку оборонної промисловості. Уряд, розуміючи потребу в підвищенні самодостатності та взаємодії з партнерами, започаткував нові проєкти у межах Європейського оборонного фонду. Зокрема, у 2023 році Хорватія долучилася до проєкту з виробництва боєприпасів, спрямованого на збільшення поставок Україні та зміцнення оборонного потенціалу ЄС [21]. Не менш важливим є морально-політичний аспект впливу війни. Хорватська еліта проводить паралелі між російською агресією проти України та власним досвідом війни за незалежність 1991-1995 років [54]. Це значною мірою формує суспільний консенсус на підтримку України, що, у свою чергу, створює сприятливе середовище для активнішої зовнішньополітичної діяльності уряду. Зрештою, Хорватія бере участь у «Кримській платформі» та підтримує ініціативи України щодо міжнародних безпекових гарантій, включно з «Формулою миру».

Водночас, трансформація зовнішньої політики Хорватії проявилася і в її активному залученні до процесів відбудови України. Хорватські компанії у 2023-2024 рр. взяли участь у міжнародних конференціях з відновлення України в Лугано, Лондоні та Берліні, де було презентовано їхній потенціал у галузях розмінування, інфраструктурного відновлення, енергетики та водопостачання. Крім того, Хорватія ініціювала створення окремої робочої групи в межах ЄС щодо гуманітарного розмінування, оскільки її практичний досвід ліквідації наслідків війни на Балканах, підтверджений участю у програмах UNDP та OSCE, є надзвичайно затребуваним у нинішніх умовах в Україні [38]. З огляду на стратегічну динаміку, не можна оминати увагою й те, що війна сприяла зміцненню трансатлантичної єдності, що прямо вплинуло на зовнішньополітичні орієнтири Загреба. Співпраця зі США стала інтенсивнішою, зокрема у сфері військової допомоги, обміну розвідданими та

спільних ініціатив щодо безпеки Західних Балкан [25]. У 2023 році була ухвалена спільна декларація про стратегічне партнерство Хорватії та США, в якій наголошувалося на важливості підтримки України як пріоритету спільної політики. Таке зближення не лише розширює безпекові можливості Хорватії, але й сприяє її позиціонуванню як активного учасника процесів зміцнення європейської та глобальної безпеки.

Однак, не менш суттєвим аспектом впливу війни є переосмислення Хорватією власної політики щодо Західних Балкан. Адже саме цей регіон історично є простором стратегічної вразливості, і будь-яке посилення впливу Росії або дестабілізація внутрішніх політичних процесів становить безпосередню загрозу хорватським інтересам [14]. Зважаючи на це, Загреб у 2022–2024 роках посилив двосторонню дипломатичну взаємодію з Боснією і Герцеговиною, Албанією та Чорногорією. Окрема увага приділяється захисту прав хорватської громади у Боснії і Герцеговині, оскільки Москва намагається використовувати етнополітичні конфлікти для підриву європейської інтеграції регіону. У цьому зв'язку Хорватія активно просуває ідею реформування Дейтонських угод та посилення ролі ЄС у миротворчих інструментах, включно з місією EUFOR Althea [31]. З розгортанням війни у 2022-2025 рр. Хорватія дедалі більше наголошує на необхідності зміцнення стійкості демократичних інститутів у Європі. На її думку, безпека не може бути забезпечена виключно військовими засобами, і тому Загреб послідовно підтримує ініціативи ЄС, спрямовані на захист прав людини, свободи медіа, незалежності судової системи та протидії корупції. У 2023 році Хорватія схвалила нову Національну стратегію із захисту прав людини, яка, з-поміж іншого, передбачає протидію політичним впливам зовнішніх акторів та забезпечення прозорості державного управління [39]. Цей документ було узгоджено з положеннями Європейської хартії основних прав та рекомендаціями Ради Європи, що демонструє прагнення Хорватії інтегрувати принципи демократичної стійкості у власну безпекову політику.

Окремо варто відзначити зміну риторики Хорватії щодо необхідності реформування міжнародних інституцій. Війна оголила слабкі місця в архітектурі європейської безпеки, зокрема неспроможність ОБСЄ забезпечити ефективні механізми стримування агресора [4]. У зв'язку з цим Загреб підтримує ідею модернізації ОБСЄ, посилення її повноважень у сфері моніторингу та реагування на порушення міжнародного права, включно з можливістю запровадження більш обов'язкових процедур у межах Віденського документа про заходи зміцнення довіри та безпеки. Ба більше, Хорватія закликає до переосмислення ролі Європейської політики сусідства, включно з її інструментами кризового реагування, наголошуючи, що сучасні загрози вимагають більш гнучких і швидких рішень [8]. Російсько-українська війна стала каталізатором глибокої трансформації хорватських підходів до міжнародної безпеки. Для Загреба питання оборони, енергетичної стійкості, кібербезпеки, боротьби з дезінформацією та стабілізації Західних Балкан постали як взаємопов'язані елементи єдиної стратегії. Поступове зміцнення національного оборонного потенціалу, модернізація військових технологій, активізація участі у програмах НАТО та ЄС, а також політична й гуманітарна підтримка України демонструють, що Хорватія прагне не лише реагувати на виклики, але й відігравати проактивну роль у формуванні нової європейської безпекової парадигми [69].

У цьому контексті важливо підкреслити, що російсько-українська війна створила для Хорватії також низку викликів, пов'язаних із балансуванням між внутрішньополітичними дебатами та зовнішньополітичною консолідацією. З одного боку, уряд дотримується чіткої проукраїнської та проєвропейської лінії, а з іншого – у хорватському політичному дискурсі час від часу виникають суперечності щодо глибини участі країни у підтримці України. Наприклад, у 2022 році в парламенті точилися дискусії щодо можливості навчання українських військових на території Хорватії, що тимчасово спричинило політичну конфронтацію між урядом та президентом. Проте, попри окремі розбіжності, стратегічний курс країни залишився незмінним, що засвідчує

наявність загального розуміння важливості колективної європейської реакції на російську агресію.

3.2. Співпраця Хорватії з ЄС, НАТО та регіональними партнерами щодо протидії геополітичним загрозам

У сучасній системі міжнародних відносин Хорватія дедалі активніше позиціонує себе як держава, здатна робити вагомий внесок у зміцнення регіональної та європейської безпеки, і, що важливо, її співпраця з Європейським Союзом, НАТО й країнами Південно-Східної Європи стала одним із ключових інструментів протидії зростаючим геополітичним загрозам. З огляду на трансформацію безпекового середовища після 2014 року, а також на драматичні зміни, спричинені повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року, Хорватія переглянула свої стратегічні підходи, що дозволило посилити координацію з партнерами та адаптувати національну політику до нових викликів. Цей процес, зокрема, відображено у Стратегії національної безпеки Хорватії 2017 року, яка визначила пріоритетом поглиблення інтеграції в європейський та євроатлантичний безпековий простір і формування ефективних механізмів реагування на загрози гібридного, воєнного та кібернетичного характеру [69]. Передусім слід наголосити, що Хорватія, будучи членом ЄС із 2013 року та НАТО з 2009 року, поступово перетворилася на важливу ланку в архітектурі регіональної стабільності. Так, співпраця в межах Європейського Союзу охоплює низку сфер – від спільної зовнішньої політики і політики безпеки (CFSP) до участі у проєктах Постійного структурованого співробітництва (PESCO). Варто зазначити, що Хорватія долучилася до таких ініціатив, як Military Mobility, Cyber Rapid Response Team та інших проєктів, спрямованих на підвищення спроможності держав-членів протидіяти кібератакам, забезпечувати швидке переміщення військ та зміцнювати стійкість оборонних інституцій [8]. Наприклад, участь у проєкті Military Mobility, який активізувався після ухвалення Європейською Комісією Плану дій із військової мобільності у 2022 році, дозволила Хорватії

вдосконалити інфраструктурні та логістичні можливості, що є надзвичайно важливим у контексті потенційних загроз на східному фланзі НАТО.

Крім того, Хорватія активно бере участь у цивільних та військових місіях ЄС. Зокрема, хорватські військові та експерти долучалися до операцій EUFOR Althea у Боснії і Герцеговині, EUTM Mali та EUTM Mozambique [31]. Хоча масштаби контингенту є відносно невеликими, сама участь демонструє здатність держави брати на себе відповідальність за забезпечення стабільності поза межами Європейського Союзу, що є важливим аспектом зміцнення міжнародної безпеки. Операція EUFOR Althea, яка з 2004 року виконує мандат Ради Безпеки ООН, має особливе значення для Хорватії, оскільки стабільність Боснії і Герцеговини безпосередньо впливає на її національну безпеку. Водночас, участь у цих місіях сприяє підвищенню інтегрованості хорватських збройних сил, що є одним із ключових вимог НАТО. Перехід до співпраці з Альянсом дозволяє ще чіткіше простежити, яким чином Хорватія формує оборонну політику, спрямовану на реагування на геополітичні виклики. Вступивши до НАТО у 2009 році, Хорватія суттєво модернізувала систему управління обороною, узгодивши її з основними документами Альянсу, зокрема з Концепцією стратегічної безпеки НАТО 2022 року [48]. У цьому контексті особливої ваги набули зобов'язання щодо збільшення оборонних витрат до 2% ВВП. Варто підкреслити, що у 2024 році Хорватія вперше досягла цього показника, що стало важливим сигналом союзникам щодо її готовності брати участь у колективній обороні на рівні, визначеному стандартами НАТО [28]. Участь у бойових групах швидкого реагування НАТО, тренувальних місіях і спільних навчаннях, таких як Saber Guardian, Defender Europe чи Immediate Response, не лише сприяє підвищенню боєготовності хорватських збройних сил, а й демонструє готовність країни брати участь у стримуванні потенційної агресії в Європі. До того ж, співпраця з Центрами передового досвіду НАТО, зокрема у галузях кібербезпеки, енергетичної безпеки та стратегічних комунікацій, забезпечує Хорватії доступ до

найсучасніших експертних підходів і дозволяє ефективно інтегрувати ці знання у власну стратегічну політику [23].

У ширшому регіональному вимірі Хорватія послідовно розвиває партнерства з країнами Західних Балкан, Адріатичного регіону й Центральної Європи. Однією з найважливіших платформ є Адріатично-Іонічна ініціатива (АІІ) та Стратегія ЄС для Адріатично-Іонічного регіону (EUSAIR) [9]. У рамках цих механізмів Хорватія сприяє зміцненню транспортної, енергетичної та морської безпеки, беручи участь у спільних проєктах із Чорногорією, Словенією, Албанією та Грецією. Наприклад, після 2021 року особливого значення набули програми модернізації портової та енергетичної інфраструктури на узбережжі Адріатичного моря, що підвищує стійкість регіону до зовнішніх енергетичних маніпуляцій, включно з використанням енергоресурсів як інструменту політичного тиску.

Не менш важливою є взаємодія Хорватії в межах Центральноєвропейської оборонної співпраці (CEDC), до якої входять Австрія, Словаччина, Чехія, Словенія та Угорщина. Цей формат, створений у 2010 році, посилюється у відповідь на виклики міграційної кризи 2015 року та на сучасні загрози, зокрема організовану злочинність, радикалізацію та гібридні атаки [14]. У 2023-2024 рр. держави CEDC провели низку навчань, спрямованих на вдосконалення прикордонного контролю, взаємодії сил територіальної оборони та захисту критичної інфраструктури. Важливо також відзначити роль Хорватії у співпраці в межах Ініціативи трьох морів, яка охоплює енергетичні, транспортні та цифрові проєкти між країнами Балтійсько-Чорноморсько-Адріатичного простору. Після 2022 року ця ініціатива набула не лише економічного, а й стратегічного виміру, адже сприяє зниженню залежності Центральної та Східної Європи від російських енергоресурсів. LNG-термінал на острові Крк, введений в експлуатацію у 2021 році, став одним із ключових елементів енергетичної безпеки регіону, забезпечивши альтернативні можливості постачання газу для Угорщини, Словаччини та України [61].

Спеціальна увага у співпраці з європейськими та євроатлантичними партнерами приділяється боротьбі з гібридними загрозами, які включають інформаційні операції, дезінформаційні кампанії, кібернапади та втручання у внутрішньополітичні процеси. У цьому напрямі Хорватія, з одного боку, адаптує рекомендації, розроблені у межах Європейського центру компетенцій з кібербезпеки, створеного у 2021 році в Бухаресті, а з іншого – розвиває національні інструменти протидії кібератакам [26]. Зокрема, Національний центр кібербезпеки Хорватії активно взаємодіє з CERT-EU та Центром передового досвіду НАТО з кібероборони, що дозволяє обмінюватися інформацією щодо інцидентів у режимі реального часу.

Інформаційна безпека також є пріоритетом зовнішньої політики Хорватії, що відображено у її участі в Європейському механізмі швидкого реагування на дезінформацію, створеному у 2020 році в межах Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) [10]. Так, у 2023 році Хорватія брала участь у спільних тренінгах щодо протидії російським дезінформаційним наративам на Західних Балканах, адже інформаційний вплив РФ у регіоні становить одну з головних загроз у сфері демократичного розвитку сусідніх держав.

У співпраці з регіональними партнерами Хорватія також активно підтримує євроінтеграційні прагнення країн Західних Балкан, адже їхній поступ до ЄС розглядається як ключова умова стабільності та безпеки Південно-Східної Європи [6]. Підтримка реформ у сфері верховенства права, оборони та боротьби з корупцією, а також допомога в адаптації законодавства до стандартів ЄС – це ті напрями, у яких Хорватія, маючи власний досвід трансформацій, відіграє роль «містка» між ЄС і країнами-кандидатами.

Необхідно також згадати економічний вимір співпраці, адже протидія геополітичним загрозам неможлива без стійких економічних механізмів. Хорватія активно бере участь у Європейському оборонному фонді (EDF), створеному у 2021 році, який сприяє фінансуванню інноваційних оборонних технологій і розвитку промислових спроможностей держав-членів [5].

Таким чином, співпраця Хорватії з ЄС, НАТО та регіональними партнерами формує комплексний механізм реагування на геополітичні загрози, який охоплює військовий, політичний, економічний, інформаційний та кібернетичний компоненти. Зрештою, завдяки активній участі в євроатлантичних структурах Хорватія не лише зміцнює власну безпеку, а й робить внесок у формування нової моделі регіональної стабільності в умовах посилення глобальної турбулентності [4]. Її досвід демонструє, що інтеграція, координація зусиль і стратегічне партнерство є тими інструментами, які дозволяють малим державам ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати стійкий розвиток усієї Європи.

Ще одним важливим аспектом є активізація співпраці Хорватії з партнерами у сфері енергетичної безпеки, що стала особливо актуальною після 2022 року, коли Росія почала використовувати енергоресурси як засіб політичного тиску на європейські держави. У цьому контексті Хорватія суттєво зміцнила власні позиції завдяки LNG-терміналу на острові Крк, який, будучи розширеним, збільшив пропускну здатність до 6,1 млрд кубометрів газу на рік [11]. Саме ця інфраструктура дозволила створити альтернативний шлях постачання газу до Центральної Європи, що зменшує залежність таких держав, як Угорщина, Словаччина чи навіть частково Австрія, від російського монополіста «Газпрому». Водночас Хорватія стала важливим партнером України у сфері енергетичної підтримки: у 2023 році Єврокомісія погодила можливість використання LNG-терміналу Крк для збільшення українських імпорتنих потужностей після руйнування частини критичної інфраструктури внаслідок російських обстрілів [61]. Це, у свою чергу, поглибило стратегічний вимір хорватсько-українського партнерства, заснованого на спільному розумінні загроз, що виходять від Російської Федерації.

Однак, окрім енергетичної та військової складових, Хорватія робить помітний внесок і в сферу політики розширення Європейського Союзу, яка також є важливим інструментом протидії геополітичному впливу третіх держав у Південно-Східній Європі [30]. Саме завдяки її активній позиції на

самітах ЄС 2023-2024 рр. було прискорено євроінтеграційні процеси Боснії і Герцеговини та Албанії [6]. Зокрема, Хорватія наполягала на посиленні підтримки реформ у галузі судочинства, боротьби з корупцією та підвищення стійкості інституцій до зовнішнього втручання. Такий підхід не лише відповідає інтересам ЄС, а й зміцнює безпекове середовище навколо хорватських кордонів, що є важливим з точки зору довгострокової стабільності Балканського регіону [14]. Окремо слід підкреслити співпрацю Хорватії у сфері боротьби з організованою злочинністю та незаконною міграцією. Регіон Західних Балкан традиційно є одним із головних маршрутів нелегального переміщення людей до країн ЄС, а це створює як гуманітарні, так і безпекові ризики [57]. У цьому контексті Хорватія активно взаємодіє з Європейською агенцією з прикордонної та берегової охорони Frontex. Так, із 2021 року Хорватія бере участь у спільних операціях з охорони кордонів у Чорногорії, Боснії і Герцеговині та Сербії [12]. У 2024 році були проведені великомасштабні тренування, у яких брали участь понад 500 співробітників Frontex і хорватських службовців; навчання були спрямовані на вдосконалення механізмів ідентифікації ризиків і обмін оперативною інформацією.

Ці заходи також підсилюються діяльністю у межах Будапештського процесу та Празької ініціативи, які забезпечують координацію політики міграції між ЄС і країнами Балкан. Хорватія, як держава, що вже пройшла шлях адаптації міграційного законодавства до *acquis* ЄС, виступає консультативним партнером для інших держав регіону, пропонуючи власні напрацювання у сфері контролю кордонів, цифровізації міграційних процедур та інтеграції біженців [9].

У ширшому європейському контексті особливого значення набуває участь Хорватії в проектах, спрямованих на захист критичної інфраструктури. Після підриву газопроводу «Північний потік» у 2022 році ЄС ухвалив оновлений План дій із захисту критичної інфраструктури, відповідно до якого держави-члени зобов'язані посилювати стійкість портів, енергетичних мереж, підводних кабелів та транспортних коридорів [8]. Хорватія, маючи стратегічно

важливі порти Рієка та Спліт, розпочала масштабну модернізацію систем моніторингу та фізичної охорони, а також бере участь у європейських проєктах щодо розвитку систем безпілотного морського спостереження. Значний внесок Хорватії у колективну безпеку спостерігається і в гуманітарних ініціативах. Зокрема, країна активно долучається до програм ЄС щодо підтримки України. У 2022-2025 рр. Хорватія брала участь у багаторічній тренувальній місії EU Military Assistance Mission Ukraine (EUMAM Ukraine), у межах якої було підготовлено українських військовослужбовців у сфері розмінування, тактичної медицини та інженерної підтримки [59]. Крім того, загальна сума хорватської військової допомоги Україні перевищила 200 млн. євро, що, з огляду на розмір держави, є доволі значним внеском [50].

У політичному вимірі Хорватія активно підтримує санкційний тиск Європейського Союзу на РФ. Вона повністю приєдналася до всіх чотирнадцяти санкційних пакетів, ухвалених Радою ЄС станом на вересень 2024 року [41]. Така позиція є важливою для загальноєвропейської єдності, адже саме згуртованість союзників вважається одним із ключових чинників стримування подальшої агресії. Водночас Хорватія підтримує ініціативи щодо створення Спеціального міжнародного трибуналу з розслідування злочину агресії проти України, активно виступаючи за посилення механізмів міжнародної відповідальності.

У певному сенсі Хорватія виступає містком між ЄС, НАТО та Західними Балканами не лише у практичному, а й у символічному вимірі. Пройшовши шлях від держави, що пережила війну у 1990-х роках, до члена ЄС та НАТО, вона демонструє, що реформування сектору безпеки, модернізація державних інституцій та інтеграція в євроатлантичний простір можуть забезпечити стійкість держави навіть перед лицем масштабних зовнішніх викликів [69]. Її досвід інколи розглядається як модель для країн-кандидатів, особливо у сферах розбудови верховенства права, демократичних інституцій та оборонного сектору [38].

Підсумовуючи, варто підкреслити, що російсько-українська війна стала чинником глибокої адаптації зовнішньої політики Хорватії. Вона зміцнила її орієнтацію на ЄС і НАТО, сприяла структурному оновленню оборонного сектору, підвищила увагу до кібербезпеки та інформаційної стійкості, а також посилила роль Загреба в регіональній безпеці та європейських інтеграційних процесах. Більше того, досвід Хорватії вказує на те, що навіть малі держави здатні відігравати значущу роль у конструюванні безпеки Європи, якщо їхня зовнішня політика ґрунтується на цінностях, стратегічній передбачливості та активній взаємодії з партнерами.

3.3. Перспективні напрямки участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки: досвід для України

У сучасних умовах трансформації міжнародного порядку, коли збройна агресія Росії проти України поставила під сумнів ефективність існуючих безпекових механізмів Європи, особливого значення набуває аналіз перспектив участі окремих держав у формуванні нової моделі європейської безпеки. Хорватія, яка пройшла шлях від постконфліктної держави до повноцінного члена ЄС та НАТО, демонструє низку практик, що можуть бути надзвичайно корисними для України. З одного боку, Хорватія активно долучається до трансформації європейських безпекових структур, а з іншого, формує власні стратегічні підходи, здатні посилити спроможність регіону реагувати на сучасні загрози. Водночас її практичний досвід, включно з нормативними реформами, участю в місіях ЄС і НАТО та розбудовою системи територіальної оборони, створює цінний орієнтир для України, яка прагне інтегруватися до євроатлантичних структур та адаптувати свою безпекову політику до сучасних реалій [69].

Передусім перспективним напрямом участі Хорватії у моделюванні нової архітектури європейської безпеки є її активна взаємодія в межах Спільної політики безпеки і оборони ЄС (СПБО). Хорватія, приєднавшись до ініціативи PESCO у 2017 році, не лише підтримала ключові проєкти ЄС у сфері оборони,

але й стала учасницею декількох з них, зокрема проєктів щодо підвищення мобільності військ, кіберзахисту [20]. Показово, що Європейський оборонний фонд 2021-2027 рр. відкрив можливості для фінансування інноваційних програм, у яких Хорватія бере участь як частина багатонаціональних консорціумів. Сам факт залучення країни з відносно невеликими збройними силами свідчить, що успішна інтеграція до оборонних механізмів ЄС можлива завдяки ефективному інституційному плануванню, стратегічним пріоритетам та активному використанню спільних інструментів. Для України цей досвід є надзвичайно важливим, оскільки вона вже сьогодні бере участь в окремих програмах співпраці з ЄС у сфері безпеки, а перспективи членства потребуватимуть глибокої адаптації оборонних інституцій до стандартів СПБО [15]. Не менш важливою є участь Хорватії у трансформації політики НАТО. Після вступу до Альянсу у 2009 році Хорватія поступово нарощувала вклад у спільні оборонні ініціативи, а після 2022 року різко посилила підтримку України та загальноєвропейські оборонні зобов'язання [50]. Зокрема, хорватські військові підрозділи брали участь у місіях НАТО в Афганістані, на Косові, у Тренувальній місії в Іраку, що свідчить про накопичення досвіду у сфері стабілізаційних та тренувальних операцій. У 2023 році уряд Хорватії затвердив нову Воєнну стратегію та Оборонну стратегію, де вперше підкреслено пріоритетність протидії гібридним загрозам, кіберзахисту та зміцненню енергетичної безпеки [45]. Крім того, Хорватія активно виступає за посилення присутності НАТО в Південно-Східній Європі, наголошуючи на потребі захисту Адріатичного простору, що є стратегічним для морських комунікацій. Для України важливим є те, що Хорватія, як держава, що колись мала невеликі оборонні ресурси, змогла ефективно вибудувати співпрацю з НАТО, зосередившись на нішевих компетенціях, зокрема розмінванні, підготовці військових кадрів і протидії інформаційним загрозам [23].

Ще одним перспективним напрямком участі Хорватії у формуванні нової моделі безпеки Європи є розвиток регіональної взаємодії. Як держава, що має досвід війни на своїй території (1991-1995 рр.), Хорватія особливо активно

підтримує стабілізацію Західних Балкан через участь у регіональних форматах, таких як Адріатично-Іонічна ініціатива, Процес співпраці в Південно-Східній Європі (SEECP) та Ініціатива трьох морів [9]. У 2022–2024 роках Хорватія запропонувала низку проєктів для розвитку транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури, що зміцнюють безпекову стійкість регіону. [61]. Показовим є і хорватський досвід формування національної стратегії безпеки, що поєднує військові та цивільні компоненти. Стратегія національної безпеки Республіки Хорватія 2017 року, а також низка законів та доктрин, ухвалених у 2018-2023 роках, передбачають комплексний підхід до безпеки: від оборонної реформи та модернізації армії до розвитку цивільного захисту, підготовки населення, зміцнення кібербезпеки та боротьби з дезінформацією. Хорватія також активно розбудовує систему територіальної оборони, що спирається на досвід війни 1990-х. У цьому контексті варто врахувати створення в 2020 році Командування територіальної оборони Хорватії як окремої структури в складі Збройних сил.

Також перспективним напрямом участі Хорватії у формуванні європейської безпеки є акцент на гуманітарній безпеці, розмінуванні та відбудові після конфліктів. Після війни 1990-х років хорватська система знешкодження мін стала однією з найефективніших у Європі [38]. У 2023-2024 роках Хорватія офіційно передала Україні обладнання та фахівців для підтримки українських програм гуманітарного розмінування, що є критично важливим для безпеки населення та відновлення економіки. Окремої уваги заслуговує хорватський досвід правової гармонізації та реформ безпекового сектору, що здійснювалися в контексті підготовки до вступу в ЄС (завершився у 2013 році). Зокрема, Хорватія розробила широку правову базу з протидії організованій злочинності, корупції, торгівлі людьми, незаконній міграції, а також реформувала сектор розвідки та контррозвідки згідно зі стандартами ЄС [53].

Не можна оминати й дипломатичний вимір. Хорватія активно просуває питання України на європейському рівні, підтримуючи санкційний тиск на

Росію, посилення військової допомоги та політику «відкритих дверей» НАТО [59]. У 2022–2024 роках хорватські дипломати неодноразово наголошували на необхідності створення нової європейської моделі безпеки, яка має базуватися не лише на стримуванні, а й на розвитку стійкості, включно з інформаційною, енергетичною та кібербезпекою. Зрештою, беручи до уваги всі згадані аспекти, можна констатувати, що перспективні напрями участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки охоплюють інституційну співпрацю в межах ЄС і НАТО, розвиток регіональних форматів, пріоритетність енергетичної безпеки, модернізацію оборонного сектору, активізацію гуманітарної безпеки та посилення дипломатичної підтримки України. Для України цей досвід є цінним у кількох вимірах. По-перше, він демонструє, що навіть невелика держава може відігравати значну роль у трансформації європейської безпеки, якщо зосередиться на нішевих компетенціях. По-друге, хорватська модель поєднання військових, цивільних і правових реформ є прикладом комплексного підходу, необхідного Україні для інтеграції до ЄС і НАТО [1]. По-третє, практичний досвід постконфліктного відновлення, розмінування та роботи з громадами може бути інтегрований у українські стратегії відбудови. Нарешті, саме хорватський акцент на стійкості та регіональній кооперації створює орієнтир для України, яка прагне стати активним суб'єктом формування нової архітектури безпеки Європи, а не лише об'єктом міжнародної підтримки.

Важливо підкреслити, що участь Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки поступово виходить за межі традиційних оборонних рамок і дедалі більше охоплює сфери, пов'язані зі стійкістю суспільства [8]. Зокрема, після ухвалення Європейської стратегії безпекової та оборонної політики 2022 року Хорватія приєдналася до низки ініціатив ЄС зі зміцнення критичної інфраструктури, включно з енергетичною, транспортною та цифровою. Одним із прикладів є участь Хорватії у програмі ЄС щодо захисту підводних кабелів і портової інфраструктури, що отримала особливу актуальність після інцидентів із пошкодженням стратегічних трубопроводів у

Північній Європі в 2022 році [25]. Для України, яка з 2022 року стала об'єктом не лише військової агресії, але й масованих ударів по енергетиці, водопостачанню та логістичним шляхам, хорватський досвід інтеграції в європейські інструменти захисту інфраструктури є важливим з огляду на майбутню участь у спільних програмах ЄС з відновлення та стійкості. Крім того, Хорватія продовжує поглиблювати співпрацю в рамках Європейського центру передового досвіду з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE), що базується в Гельсінкі. Після 2020 року хорватські експерти активно долучаються до робочих груп із виявлення методів інформаційних впливів, зміцнення стійкості демократичних інститутів та протидії кібератакам [46]. Їхня експертиза, отримана також на основі власного досвіду боротьби з російським інформаційним впливом на Балканах, є цінною для України, яка з 2014 року стикається з безпрецедентними кампаніями дезінформації [10]. В українському контексті такий досвід може сприяти побудові спільних механізмів раннього виявлення гібридних загроз, розвитку спільних дослідницьких центрів і створенню системи стратегічних комунікацій, сумісної зі стандартами ЄС та НАТО.

У контексті формування нової моделі європейської безпеки Хорватія також наголошує на пріоритетності демократичної стійкості та верховенства права. Її власний шлях до членства в ЄС, завершений у 2013 році, включав масштабний перегляд законодавства, посилення парламентського контролю над силовими структурами, реформу судової системи та боротьбу з корупцією [53]. Важливим кроком стало ухвалення Закону про запобігання конфлікту інтересів, а також активна участь у Групі держав проти корупції (GRECO). Для України цей досвід є надзвичайно цінним, адже реформа сектору безпеки та верховенства права є ключовими вимогами ЄС, зафіксованими у Висновку Європейської комісії 2022 року щодо надання Україні статусу кандидата [6]. На додачу, Хорватія активно сприяє посиленню оборонно-промислової співпраці в межах ЄС, що стає ключовим елементом майбутньої моделі безпеки. Участь хорватських підприємств у проєктах Європейського

оборонного агентства (EDA) та спільних інноваційних програмах показує, що країна робить ставку на технологічний розвиток, зокрема у сфері безпілотних систем, сенсорних технологій, модернізації бронетехніки та кіберзахисту [24]. В умовах, коли ЄС після 2022 року офіційно заявив про необхідність створення «воєнної економіки Європи», Україна, маючи унікальний бойовий досвід та потужний технологічний потенціал, може інтегруватися до цих процесів, використовуючи хорватські механізми кооперації як модель для власної взаємодії з європейським оборонним ринком.

У ширшому геополітичному контексті Хорватія активно підтримує розширення ЄС та НАТО, вбачаючи в цьому не лише інструмент демократизації сусідніх держав, а й спосіб зміцнення стабільності в Європі. На саміті НАТО у Вільнюсі 2023 року хорватська делегація підтвердила підтримку пришвидшення інтеграції України в оборонні структури Альянсу [78], тоді як у 2024 році Загреб підкреслив необхідність створення довгострокового пакета військової підтримки України [59]. Це демонструє, що Хорватія розглядає Україну як ключового партнера у формуванні спільної європейської безпеки, а не лише як державу, що потребує військової допомоги.

У підсумку, участь Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки охоплює широкий спектр напрямів: від оборонних та енергетичних до інституційних, гуманітарних і технологічних. Ця багатовимірність формує підґрунтя для довгострокового партнерства з Україною. Досвід Хорватії переконливо доводить, що постконфліктний розвиток, інтеграція в європейські структури та участь у спільних ініціативах можуть не лише відновити державу після війни, але й перетворити її на важливого актора регіональної стабільності. Для України цей досвід є не просто корисним, а стратегічно необхідним, адже він демонструє реалістичну модель того, як країна, що пережила воєнну агресію, може адаптувати свою політику до нової архітектури безпеки, стати активним учасником європейських інституцій та забезпечити власну довгострокову стійкість.

Висновки до розділу 3

У підсумку слід зазначити, що російсько-українська війна істотно трансформувала зовнішньополітичні та безпекові пріоритети Хорватії, оскільки продемонструвала крихкість європейського безпекового середовища та необхідність посилення стійкості демократичних держав до зовнішніх загроз. З одного боку, Загреб, враховуючи власний історичний досвід пережитої агресії 1990-х років, посилив підтримку України не лише на двосторонньому рівні, але й у межах європейських інституцій, що, зокрема, виявилось у розширенні оборонної співпраці та активізації участі у спільних ініціативах ЄС. З іншого боку, війна стала чинником перегляду хорватської стратегічної культури, у межах якої питання зміцнення національної обороноздатності, кібербезпеки та енергетичної стійкості набули першочергового значення.

Водночас необхідно відзначити, що співпраця Хорватії з ЄС, НАТО та регіональними партнерами поступово набула більш комплексного й скоординованого характеру. Зокрема, взаємодія у межах Альянсу сприяла адаптації хорватських оборонних структур до сучасних стандартів стримування та оборони, тоді як участь у програмах ЄС дозволила зміцнити інституційні механізми реагування на гібридні та інформаційні загрози. Крім того, співпраця з державами Південно-Східної Європи, яка розвивається на основі спільного історичного досвіду, сприяє формуванню регіонального простору безпеки, здатного ефективно протидіяти зовнішньому впливу й дестабілізаційним процесам.

У перспективі Хорватія має потенціал відігравати помітнішу роль у формуванні нової моделі європейської безпеки, що базуватиметься на поєднанні колективної оборони, стійкості суспільств і гнучких механізмів реагування на кризи. Більш того, її досвід — особливо щодо реформування сектору безпеки, інституційної інтеграції в європейські структури та вироблення стратегій протидії гібридним викликам — є надзвичайно цінним для України. Саме його врахування може сприяти зміцненню української

безпекової архітектури й пришвидшити інтеграцію України до європейського та євроатлантичного простору.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження Хорватії у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів, зроблено наступні висновки:

1. Власне, комплексне осмислення поняття сучасної європейської системи безпеки дало змогу встановити, що вона являє собою багаторівневу архітектуру, у якій взаємодіють наднаціональні інституції, державні актори, недержавні структури й численні механізми колективної та кооперативної безпеки. До її структури, як з'ясовано, входять політичний, військовий, економічний, енергетичний, інформаційний і правовий компоненти, що перебувають у постійній взаємодії та зазнають впливу глобальних і регіональних змін. При цьому геополітичні виклики останнього десятиліття, зокрема російська агресія проти України, зростання конкуренції між великими державами, ескалація гібридних загроз, енергетична нестабільність та фрагментація міжнародних інституцій істотно трансформували принципи функціонування європейської системи безпеки, поставивши під сумнів ефективність традиційних інструментів стримування.

2. Разом з тим, систематизація теоретичних підходів до аналізу ролі малих держав у системі регіональної та європейської безпеки засвідчила, що їхня значущість істотно зростає. У рамках неореалізму малі держави розглядаються як актори, змушені балансувати між великими центрами сили, натомість ліберальний інституціоналізм акцентує на їхній здатності активно діяти через міжнародні організації, підсилюючи власний вплив завдяки колективним інструментам прийняття рішень. Конструктивістський підхід, у свою чергу, звертає увагу на важливість ідентичності, історичного досвіду та нормотворчих практик, які дозволяють малим державам формувати специфічні стратегії впливу та відстоювати свої інтереси навіть в умовах асиметричної потужності. Хорватія цілком відповідає цим моделям: вона вдало поєднує участь у міжнародних структурах, активну зовнішню політику та формування власних регіональних ініціатив.

3. Дослідження становлення та змісту хорватської безпекової стратегії дало змогу встановити, що її сучасний характер сформувався під впливом історичного досвіду війни 1990-х років, необхідності забезпечення стабільності в постконфліктному середовищі Балкан та прагнення до євроатлантичної інтеграції. Хорватія вибудувала комплексну стратегічну модель, яка включає політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри. У політичному вимірі ключовим чинником стало прагнення гарантувати демократичний розвиток і зміцнити регіональну стабільність. Військовий вимір реалізується через модернізацію збройних сил, участь у місіях НАТО й ЄС, а також розвиток оборонної промисловості. Енергетичний компонент зосереджений на диверсифікації поставок, розвитку LNG-терміналу на острові Крк та зміцненні енергетичної безпеки Центральної Європи. Інформаційна безпека, нарешті, стала пріоритетом у відповідь на поширення російських дезінформаційних впливів і гібридних загроз, що потребує створення національних механізмів протидії, стратегічної комунікації та цифрової стійкості.

4. Важливим результатом стало встановлення ролі Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи. Саме завдяки активній позиції Загреба в ЄС і НАТО вдалося посилити контроль над регіональними безпековими процесами, зокрема щодо Боснії і Герцеговини, Сербії та Чорногорії. Хорватія виступає посередником у врегулюванні політичних суперечностей, сприяє інтеграційним процесам Західних Балкан і підтримує ініціативи, спрямовані на реформування сектору безпеки та верховенства права. Окрім того, важливо підкреслити, що російсько-українська війна стала каталізатором перегляду зовнішньополітичних підходів Загреба. З одного боку, Хорватія зміцнила співпрацю з НАТО та ЄС у сфері стримування російської агресії, а з іншого – активізувала діалог з регіональними партнерами щодо протидії гібридним, енергетичним та інформаційним загрозам. Зокрема, хорватська підтримка України: політична, гуманітарна, військово-технічна, демонструє розуміння того, що безпека Києва є невід'ємним елементом ширшої європейської

безпеки. Важливо також, що отримані результати підтвердили існування багатовекторної співпраці Хорватії з ЄС, НАТО та регіональними організаціями, зокрема Ініціативою трьох морів, Адріатично-Іонічною ініціативою та Радою регіонального співробітництва. Всі ці формати спрямовані на зміцнення транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури, розвиток транскордонних проєктів і підвищення рівня загальної стійкості Європи. Таким чином, Хорватія стала не лише реципієнтом безпекової підтримки, але й активним донором стабільності, що вирізняє її серед інших малих держав.

5. Нарешті, визначення перспективних напрямків участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки дало змогу сформувати низку висновків, які мають важливе значення і для України. По-перше, хорватська модель інтеграції у євроатлантичний простір із пріоритетом модернізації сектору безпеки та оборони може стати прикладом для реформування українських інституцій. По-друге, досвід побудови енергетичної стійкості, зокрема реалізація інфраструктурних проєктів із диверсифікації джерел енергії, є надзвичайно актуальним для України, яка також прагне зменшити залежність від російських енергоресурсів. По-третє, хорватські напрацювання у сфері стратегічних комунікацій і боротьби з дезінформацією можуть бути інтегровані у національну політику інформаційної безпеки України, особливо з огляду на тривалу гібридну агресію РФ. Крім того, важливим є досвід Хорватії у постконфліктній стабілізації, реінтеграції територій і відновленні державного управління, який може бути корисним на майбутньому етапі відбудови України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк М.М. Безпека та інтеграція: європейський досвід побудови проєкту миру. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2020. 242 с.
2. Оцінка Агентством безпеки та розвідки Республіки Хорватія викликів і загроз національній безпеці країни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/otsinka-ahentstvom-bezpeky-ta-rozvidky-respubliky-khorvatiya> (дата звернення: 8.10.2025).
3. Подорожна Т. С. Безпека Європейського Союзу крізь призму діяльності міжнародних органів і організацій, які ведуть боротьбу з тероризмом. *Часопис Київського університету права*. 2023. №3. С. 233–239. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.47>
4. Романюк Н. А., Романюк Р. Й. Інституційні формати європейської безпеки: досвід та перспективи трансформації. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 155-161. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.23>
5. Шамраєва В. М. Політика безпеки та оборони ЄС: еволюція формування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. «Право»*. 2020. Вип. 29. С. 369-377.
6. 2023 Enlargement Package. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. *European Commission*. COM(2023) 700 final. Brussels, 08.11.2023. URL: <https://ec.europa.eu> (Last accessed: 8.10.2025).
7. A new Growth Plan for the Western Balkans. Communication COM(2023) 691 final. *European Commission*. Brussels, 08.11.2023. URL: <https://ec.europa.eu> (Last accessed: 8.10.2025).
8. A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests. *European Union*. Brussels: Council of the European Union, 2022. 64 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-security-and-defence> (Last accessed: 8.10.2025).

9. Advancing regional security cooperation in the Western Balkans: an advocacy campaign to phase-in WB6 into EU's security and rule of law architecture. Prishtina: Kosovar Centre for Security Studies – Open Society Foundations Western Balkans, 2024. 40 p. URL: <https://osfwb.org/wp-content/uploads/2025/04/Regional-Security-Cooperation-in-the-Western-Balkans.pdf> (Last accessed: 8.10.2025).

10. Akrap G. Hybrid Threats and European Security: Lessons from the Western Balkans. *National Security and the Future*. 2022. Vol. 23. № 1–2. URL: <https://www.nsf-journal.hr> (Last accessed: 8.10.2025).

11. Akrap G., Barbaric D., Munivrana P., Sitarski M., Zovko S. Energy (in)dependence of Bosnia and Herzegovina and strategic partnership with the Republic of Croatia: analytic view. Zagreb-Mostar, Hybrid Warfare Research Institute; Institute for Social and Political Research, 2024. URL: <https://www.nsf-journal.hr/BiH-Analysis/Energy-in-dependence-of-BiH-and-strategic-partnership-with-Croatia> (Last accessed: 8.10.2025).

12. An Assessment of the State of the EU Schengen Area and its Governance. Study for LIBE. *European Parliament*. 2022. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/737109/IPOL_STU\(2023\)737109_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/737109/IPOL_STU(2023)737109_EN.pdf)

13. Asllani M. NATO reaffirms security commitment in Kosovo and Bosnia amid geopolitical tensions. British International Studies Institute, 02.04.2025. URL: <https://bisi.org.uk/reports/nato-reaffirms-security-commitment-in-kosovo-and-bosnia-amid-geopolitical-tensions> (Last accessed: 8.10.2025).

14. Bassuener K. et al. Western Balkans 2023: assessment of internal challenges and external threats. Washington, DC : New Lines Institute for Strategy and Policy, 2023. URL: <https://newlinesinstitute.org/political-systems/western-balkans-2023-assessment-of-internal-challenges-and-external-threats-2/> (Last accessed: 8.10.2025).

15. Buras P., Morina E. Catch-27: the contradictory thinking about enlargement in the EU : policy brief. Berlin : European Council on Foreign

Relations, 2023. URL: <https://ecfr.eu/publication/catch-27-the-contradictory-thinking-about-enlargement-in-the-eu/> (Last accessed: 8.10.2025).

16. Conclusions of the National Security Council on the Security Situation in Eastern Europe and the Western Balkans. *National Security Council of the Republic of Croatia*. Zagreb, 2022. URL: <https://www.predsjednik.hr> (Last accessed: 8.10.2025). [kucaljudskihprava.hr](https://www.kucaljudskihprava.hr)+1

17. Conclusions on the Western Balkans. Brussels European Council, 23-24 June 2022. *European Council*. Brussels, 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu> (Last accessed: 8.10.2025).

18. Contemporary security challenges of the Western Balkans: moving from a global to a regional approach. Belgrade : Centre for Euro-Atlantic Studies (CEAS), 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/385892468_Contemporary_Security_Challenges_of_the_Western_Balkans_Moving_from_a_Global_to_a_Regional_Approach (Last accessed: 8.10.2025).

19. Council conclusions on enlargement and stabilisation and association process. Brussels, 12.12.2023. *Council of the European Union*. URL: <https://static.ukrinform.com/files/1702414681-8721.pdf> (Last accessed: 8.10.2025).

20. Couteau B. Rival Influences in the Western Balkans: Hard Facts and Limitations. Jacques Delors Institute. Policy Brief. Paris, 2023. 32 p. URL: https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2025/04/PB_231128_Influences_rivales_Balkans_occidentaux_Couteau_EN.pdf (Last accessed: 8.10.2025).

21. Croatia to increase defence spending to 3% of GDP by 2030. *Reuters*. 08.04.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/croatia-increase-defence-spending-3-gdp-by-2030-2025-04-08/>

22. Croatia's Accession to the Eurozone and Schengen Area. Security Policy Working Papers. *Austrian Ministry of Defence (BMLV)*. 2024. URL: https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/03_2024_sgi_45th_ws_rssee_split_web.pdf

23. Croatia's contribution to security highlighted through Science for Peace and Security Programme. *NATO*. 08.04.2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_194713.htm
24. Croatia's Transition to Rafale Fighter Aircraft and the Modernisation of the Armed Forces. *Ministry of Defence of the Republic of Croatia*. Zagreb, 2024. URL: <https://www.morh.hr> (Last accessed: 8.10.2025).
25. Croatian Security and Defence in the Context of the War in Ukraine and Hybrid Threats in South-Eastern Europe. *Hybrid Warfare Research Institute*. Zagreb, 2023. URL: <https://www.zagrebsecurityforum.com> (Last accessed: 8.10.2025).
26. De Stercke A. Governance of Security in Digital Europe: Lessons From Croatia's Cybersecurity Architecture. *National Security and the Future*. 2025. Vol. 26. № 2. URL: <https://www.nsf-journal.hr> (Last accessed: 8.10.2025).
27. De Stercke C. Governance of security in digital Europe: lessons from Croatia's cybersecurity architecture. *National Security and the Future*. 2025. Vol. 26, No. 2. URL: <https://www.nsf-journal.hr/nsf-volumes/focus/id/1537>
28. Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2023). *NATO*. Brussels: NATO, 2023. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230707-def-exp-2023-en.pdf
29. EU and Western Balkans: Towards a stronger partnership in a more insecure world. *European External Action Service*. EEAS Factsheet. Brussels, 2023. URL: <https://www.eeas.europa.eu> (Last accessed: 8.10.2025).
30. EU Enlargement and Security in the Western Balkans after Russia's Invasion of Ukraine. ECFR Policy Brief. *European Council on Foreign Relations*. Berlin, 2022. URL: <https://ecfr.eu> (Last accessed: 8.10.2025).
31. EUFOR Althea in Bosnia and Herzegovina: Factsheet. *European Union*. Brussels, 2023. URL: <https://www.eeas.europa.eu/eufor-althea> (Last accessed: 8.10.2025).

32. European Council conclusions, 14-15 December 2023. *European Council*. Brussels, 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/15/european-council-conclusions-14-and-15-december-2023/> (Last accessed: 8.10.2025).

33. European security order, integration and Balkanisation after the Russo-Ukrainian war / eds. Feng Zhongping, Huang Mengmeng, Jin Weiwei. Budapest : China-CEE Institute, 2025. 258 p. URL: https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2025/07/European-Security-Order_barlow_book_20250202.pdf

34. EU-Western Balkans Summit Brussels Declaration, 13 December 2023. Brussels : European Council / European External Action Service, 2023. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/montenegro/eu-western-balkans-summit-brussels-declaration-13-december-2023_en (Last accessed: 8.10.2025).

35. EU-Western Balkans Summit. Tirana Declaration. Tirana, 06.12.2022. Brussels: Council of the EU, 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/06/eu-western-balkans-summit-declaration> (Last accessed: 8.10.2025).

36. External Influences in the Western Balkans. *FEPS*. Policy Brief. Brussels, 2024. URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2024/05/FEPS-2024-Policy-Brief-Balkan-06-External-influences-in-the-Balkans.pdf>

37. Fürst J.-P. The Internal Border Regimes of Schengen. *Politics and Governance*. 2023. Vol. 11. № 1. P. 204–216. URL: <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/download/6785/3271>

38. Human Development Report in the Western Balkans: Governance, Security and European Integration. *United Nations Development Programme*. New York, 2021. URL: <https://www.undp.org> (Last accessed: 8.10.2025).

39. Human Rights in Croatia: Overview of 2022. *Human Rights House Zagreb*. Zagreb, 2023. URL: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2023/12/KLJP_GI2022_DIGI.pdf (Last accessed: 8.10.2025).

40. Illiberalising EU enlargement to the Western Balkans. Prague : EUROPEUM Institute for European Policy, 2024. URL: https://www.europeum.org/wp-content/uploads/Illiberalising-EU-enlarg-TV-FINAL_correction.pdf (Last accessed: 8.10.2025).

41. Karlović A. Explaining unity in the case of the EU's Russian sanctions. *European Security*. 2021. DOI: 10.1080/09662839.2021.1964474. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662839.2021.1964474>

42. Kovač P., Čutić R. Intelligence activities in the function of national security in Croatia. *National Security and the Future*. 2025. Vol. 26, No. 1. URL:

43. Kovač P., Čutić R. Intelligence activities in the function of national security in Croatia. *National Security and the Future*. 2025. Vol. 26. № 1. URL: <https://www.nsf-journal.hr/nsf-volumes/focus/id/1530> (Last accessed: 8.10.2025).

44. Meeting held between Minister Anušić and French Ambassador Fabien Fieschi. *Ministry of Defence of the Republic of Croatia*. Press release, 19.12.2023. URL: <https://www.morh.hr/en/meeting-held-between-minister-anusic-and-french-ambassador-fabien-fieschi> (Last accessed: 8.10.2025).

45. Mikac R. Determination and development of definitions and concepts of hybrid threats and hybrid wars: comparison of solutions at the level of the European Union, NATO and Croatia. *Politics in Central Europe*. 2022. Vol. 18. № 3. P. 355–374. URL: https://www.researchgate.net/publication/364544141_Determination_and_Development_of_Definitions_and_Concepts_of_Hybrid_Threats_and_Hybrid_Wars_Comparison_of_Solutions_at_the_Level_of_the_European_Union_NATO_and_Croatia (Last accessed: 8.10.2025).

46. Mikac R., Mitrevska M., Smajić M. Hybrid threats and counter-hybrid solutions: a comparative case study analysis of Croatia, North Macedonia and Bosnia and Herzegovina. *Politics in Central Europe*. 2022. Vol. 18, No. 3. P. 335–354. URL:

https://www.researchgate.net/publication/364558375_Hybrid_Threats_and_Counte
r-

Hybrid_Solutions_A_Comparative_Case_Study_Analysis_of_Croatia_North_Macedonia_and_Bosnia_and_Herzegovina (Last accessed: 8.10.2025).

47. Mujanović J. Croatia and Hungary as malign actors in the Western Balkans. *Western Balkans Center*, 2023. URL: <https://westernbalkanscenter.org/article/croatia-and-hungary-as-malign-actors-in-the-western-balkans> (Last accessed: 8.10.2025).

48. NATO 2022 Strategic Concept. Madrid, 29 June 2022. *NATO*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2022. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept> (Last accessed: 8.10.2025).

49. NATO reaffirms commitment to regional stability as Assistant Secretary General Ruge wraps up trip to Western Balkans. *NATO*. NATO News, 22.08.2024. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2024/08/22/nato-reaffirms-commitment-to-regional-stability-as-assistant-secretary-general-ruge-wraps-up-trip-to-western-balkans> (Last accessed: 8.10.2025).

50. Orosz A. Horvátország és az ukrajnai háború. *Nemzet és Biztonság*. 2024. № 2. C. 165–178. URL: <https://real.mtak.hu> (Last accessed: 8.10.2025).

51. OSCE Engagement in South-Eastern Europe: Annual Report 2021-2022. *Organisation for Security and Co-operation in Europe*. Vienna, 2022. URL: <https://www.osce.org> (Last accessed: 8.10.2025).

52. Overview of Bilateral Treaties of the Republic of Croatia. *Ministry of Foreign and European Affairs of the Republic of Croatia*. Zagreb, 2023. URL: <https://mvpep.gov.hr/bilateral-relations-143352/overview-of-treaties-180511/180511> (Last accessed: 8.10.2025).

53. Pandžić J., Lucić D., Bilandžić M. Depoliticisation via Europeanisation? The Case of Croatian Security Intelligence. *Teorija in praksa*. 2025. Vol. 62. №2. P. 279–294. DOI: 10.51936/tip.62.2.279280. URL: <https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/tip/depoliticisation-via-europeanisation-the-case-of-croatian-security-intelligence.pdf>

54. Position of the president Zoran Milanović on the situation in Ukraine and its impact on the Western Balkans. China-CEE Institute Country Briefing: Croatia – External Relations. 07.04.2022. URL: <https://china-cee.eu/2022/04/07/croatia-external-relations-briefing-position-of-the-president-zoran-milanovic-on-the-situation-in-ukraine-and-its-impact-on-the-western-balkans> (Last accessed: 8.10.2025).

55. Public Report for 2025. *Security and Intelligence Agency of the Republic of Croatia*. 2025. URL: <https://soa.hr/en/public-report-for-2025/327> (Last accessed: 8.10.2025).

56. Qorraj G. Absorption capacity and the European integration of the Western Balkans: is the EU ready for the new enlargement? *Economic Systems*. 2024. Vol. 48. Issue 4. Article 101217. URL: https://www.researchgate.net/publication/378870732_Absorption_capacity_and_the_European_integration_of_the_Western_Balkans (Last accessed: 8.10.2025).

57. Radić G., Mišetić D. Security of the European Union and the Western Balkan Countries with Corruption and Illegal Migration. *Security Science Journal*. 2024. Vol. №2. DOI:10.37458/ssj.4.2.11.

58. Raos V. Croatia: a stable Western ally and a playground of external contestation. Prague : Prague Security Studies Institute, 2023. 14 p. URL: https://www.pssi.cz/download//docs/10426_croatia-a-stable-western-ally-and-a-playground-of-external-contestation.pdf (Last accessed: 8.10.2025).

59. Republic of Croatia. Prime Minister Plenković: Ukraine can count on Croatia's strong support. *Ministry of Foreign and European Affairs*. Press release, 24.02.2024. URL: <https://mvep.gov.hr/prime-minister-plenkovic-ukraine-can-count-on-croatia-s-strong-support/271841> (Last accessed: 8.10.2025).

60. Resolution of 23 November 2022 on the Enlargement Package 2022 (Western Balkans). *European Parliament*. Strasbourg, 23.11.2022. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (Last accessed: 8.10.2025).

61. Šarić M. Croatia's Energy Position in the European Union with Special Reference to the Croatian-Hungarian Relation. *Scholars Journal of Economics*,

Business and Management. 2023. Vol. 10. №4. P. 93-99.
DOI:10.36347/sjebm.2023.v10i04.004.

62. Security and Stability Scenarios for the Western Balkans. *Clingendael Institute*. The Hague, 2025. URL:
https://www.clingendael.org/sites/default/files/2025-03/Clingendael_Security_and_Stability_Scenarios_for_the_Western_Balkans.pdf

63. Shuli E. Climate of connection: the Western Balkans, the EU, and the value of transport. *European Council on Foreign Relations*, 20.12.2024. URL:
<https://ecfr.eu/article/climate-of-connection-the-western-balkans-the-eu-and-the-value-of-transport/> (Last accessed: 8.10.2025).

64. State of Schengen Report 2023. *European Commission*. Brussels, 2023. URL:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0274>

65. Strategic Document – Croatia (2022). *Balkan Defence Monitor*. Belgrade: BCBP, 2022. URL: <https://balkandefencemonitor.com/strategic-document-croatia-2022/>

66. Strengthening parliamentary oversight of the security sector in the Western Balkans. London : European Leadership Network, 2024. URL:
<https://europeanleadershipnetwork.org/publication/strengthening-parliamentary-oversight-of-the-security-sector-in-the-western-balkans/> (Last accessed: 8.10.2025).

67. Strengthening the European Union’s credibility in the Western Balkans. Paris : Jacques Delors Institute, 2025. (Policy Paper №. 313). URL:
https://institutdelors.eu/content/uploads/2025/07/PP313_Credibilite_Couteau_EN.pdf (Last accessed: 8.10.2025)

68. Sunko T., Kos S., Mišković T., Dedo M. Multifunctional Analysis of the State Administration Bodies of the Republic of Croatia in the Implementation of Control and Protection of the Rights and Interests in the East Coast of the Adriatic Sea. *The International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*. 2024. Vol. 18. №4. DOI:10.12716/1001.18.04.25970.

69. Szerencsés K. National security strategies in the Western Balkans: the case of Croatia. *Security and Defence Quarterly*. 2021. Vol. 35. № 2. P. 85–101. URL:

https://www.researchgate.net/publication/291051259_Strategic_Culture_of_the_Western_Balkans_States (Last accessed: 8.10.2025).

70. Szerencsés L. Security perception in Croatia since the declaration of independence. *Defence & Security Analysis*. 2021. Vol. 37. № 1. P. 114–128. DOI: 10.1080/14751798.2020.1831241. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14751798.2020.1831241>.

71. Tahirović M. The main security challenges and threats in the Western Balkans and possible model for solving them in the process of European integration. *Journal of Liberty and International Affairs*. 2024. Vol. 10. № 3. P. 27-55. URL: <https://journalse.com/the-main-security-challenges-and-threats-in-the-western-balkans-and-possible-model-for-solving-them-in-the-process-of-european-integration/> (Last accessed: 8.10.2025).

72. Tcherneva V. Western Balkans in trouble: why the EU should make a new offer to the region. *European Council on Foreign Relations*, 11.11.2021. URL: <https://ecfr.eu/article/western-balkans-in-trouble-why-the-eu-should-make-a-new-offer-to-the-region/> (Last accessed: 8.10.2025).

73. Tcherneva V., Vračić A. Depopulation blues: how immigration can counter emigration in the Balkans. *European Council on Foreign Relations*, 05.04.2024. URL: <https://ecfr.eu/article/depopulation-blues-how-immigration-can-counter-emigration-in-the-balkans/> (Last accessed: 8.10.2025).

74. The EU and the Western Balkans: towards a common future. *European External Action Service*. EEAS, 2024. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-western-balkans-towards-common-future_en (Last accessed: 8.10.2025).

75. The European Union Growth Plan for the Western Balkans. *Atlantic Council*. Washington, DC: Europe Center, 2025. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2025/05/Zeneli-et-al-Growth-Plan-for-the-Western-Balkans-H.pdf>

76. The rocky road to EU accession for Western Balkans. *Bruegel*. Bruegel Working Paper, 27.03.2024. 37 p. URL: <https://www.bruegel.org/system/files/2024-03/WP%20Western%20Balkans%20270324%23.pdf> (Last accessed: 8.10.2025).

77. This is Europe – Debate with the Prime Minister of Croatia Andrej Plenković. *Government of the Republic of Croatia*. 22.06.2022. URL: <https://vlada.gov.hr/news/this-is-europe-debate-with-the-prime-minister-of-croatia-andrej-plenkovic/35672> (Last accessed: 8.10.2025).

78. Vilnius Summit Communiqué, issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023. *NATO*. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communiqué> (Last accessed: 8.10.2025).

79. Western Balkans: Fundamental Rights and Security Challenges in the Context of EU Accession. *European Union Agency for Fundamental Rights*. Vienna, 2021. URL: <https://fra.europa.eu> (Last accessed: 8.10.2025).

80. Zorić B., Džankić J., Barbullushi O., Ilazi R., Vladislavljev S. Regional security cooperation in the Western Balkans. Prishtina : Kosovar Centre for Security Studies, 2025. URL: <https://qkss.org/al/publikimet/regional-security-cooperation-in-the-western-balkans> (Last accessed: 8.10.2025).

АНОТАЦІЯ

Чміль О.Є. Хорватія у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 83 с. (рукопис).

Кваліфікаційна робота магістра присвячена визначенню ролі Хорватії у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів. Об'єкт дослідження – система європейської безпеки. Предмет дослідження – безпекова діяльність Хорватії в межах європейських і євроатлантичних структур безпеки в умовах геополітичних викликів.

У першому розділі визначено поняття, структуру та ключові геополітичні виклики сучасної європейської системи безпеки; виокремлено теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі регіональної та європейської безпеки.

У другому розділі розкрито становлення, особливості безпекової стратегії та національні інтереси Хорватії у сфері безпеки (політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри); з'ясувано роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної Європи, вплив російсько-української війни на її зовнішню політику та розкрито співпрацю з ЄС, НАТО з регіональними партнерами у протидії геополітичним загрозам.

У третьому розділі виявлено перспективні напрямки участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки та окреслити можливості використання хорватського досвіду для України.

Ключові слова: безпекова стратегія Хорватії, європейська безпека, геополітичні виклики, спільна політика безпеки й оборони ЄС, регіональна стабільність.

ANNOTATION

Chmil O.E. Croatia in the European security system in the context of geopolitical challenges (master's work). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 83 p. (manuscript).

The master's qualification work is devoted to determining the role of Croatia in the European security system in the context of geopolitical challenges. The object of

research is the European security system. The subject of research is Croatia's security activities within the European and Euro-Atlantic security structures in the context of geopolitical challenges.

The first section defines the concept, structure and key geopolitical challenges of the modern European security system; theoretical approaches to analyzing the role of small states in the regional and European security system are highlighted.

The second section reveals the formation, features of the security strategy and national interests of Croatia in the security sphere (political, military, energy and information dimensions); The role of Croatia in the stabilization of Southeastern Europe, the impact of the Russian-Ukrainian war on its foreign policy and cooperation with the EU, NATO and regional partners in countering geopolitical threats are clarified.

The third section identifies promising areas for Croatia's participation in the formation of a new model of European security and outlines the possibilities of using Croatian experience for Ukraine.

Keywords: Croatia's security strategy, European security, geopolitical challenges, EU common security and defense policy, regional stability.

ВІДГУК

на кваліфікаційну роботу магістра
студентки 2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Чміль Олесі Євгенівни
на тему «Хорватія у системі європейської безпеки в умовах геополітичних
викликів»

1. Актуальність теми. У сучасних умовах стрімкої трансформації міжнародного порядку питання участі Хорватії в системі європейської безпеки набуває особливої актуальності, оскільки саме малі та середні держави дедалі частіше визначають динаміку регіональної стабільності. Хорватія, розташована на перетині Балканського та європейського просторів, відіграє важливу роль у зміцненні безпеки ЄС, адже її геостратегічне положення безпосередньо впливає на міграційні потоки, енергетичну інфраструктуру та військово-політичний баланс у Південно-Східній Європі. Крім того, зростання напруженості у відносинах між провідними глобальними акторами, а також наслідки російсько-української війни посилюють потребу в ефективній інтеграції хорватських безпекових підходів у загальноєвропейські механізми. Водночас, участь Хорватії в місіях ЄС і НАТО, розвиток оборонного потенціалу та модернізація національної стратегії безпеки демонструють її спроможність не лише адаптуватися до нових загроз, але й робити внесок у формування стабільного європейського середовища. Отже, дослідження ролі Хорватії у системі європейської безпеки є надзвичайно важливим для розуміння шляхів зміцнення регіональної стійкості, а також для вироблення рекомендацій щодо удосконалення безпекової політики ЄС у добу геополітичних викликів.

2. Позитивні аспекти в роботі. Зміст роботи повністю відповідає обраній темі. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Позитивними рисами кваліфікаційної роботи магістра є системність та послідовність викладення матеріалу.

3. Недоліки роботи. В той же час, автору слід було б приділити більше уваги ілюстративній частині роботи, однак це не впливає на роботу в цілому.

4. Практична цінність висновків і рекомендацій. Запропоновані у

кваліфікаційній роботі магістра теоретичні положення та висновки можуть бути використані при розробленні національних стратегічних документів у сфері оборони й безпеки, оскільки демонструють, як невеликі держави здатні посилювати власну безпекову суб'єктність через активну участь у багатосторонніх структурах. З практичної точки зору, це знання може бути корисним для органів державної влади, які відповідають за зовнішню політику, регіональну безпеку, оборонне планування та міжнародне співробітництво; у навчальному процесі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та інших вищих навчальних закладів при розробці та викладанні дисциплін, за програмами підготовки магістрів міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

5. *Загальна оцінка дипломної роботи та її допуск/не допуск до захисту перед ЕК.* Кваліфікаційна робота магістра Чміль Олесі Євгенівни на тему «Хорватія у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів» заслуговує на позитивну оцінку та може бути допущена до захисту, а її авторка гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Керівник кваліфікаційної роботи,
кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Пересипкіна І. В.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
студентки 2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньо-професійної програми

«Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Чміль Олесі Євгенівни

на тему «Хорватія у системі європейської безпеки в умовах геополітичних
викликів»

1. Актуальність теми зумовлена суттєвим ускладненням безпекового середовища Європи, у якому Хорватія, попри свій порівняно невеликий розмір, відіграє дедалі помітнішу роль. Сучасні геополітичні виклики, зокрема російсько-українська війна, зростання гібридних загроз, енергетична нестабільність і трансформація безпекових пріоритетів Європейського Союзу та НАТО, актуалізують питання адаптації хорватської стратегії безпеки до нових реалій. Водночас вступ Хорватії до Шенгенської зони та єврозони у 2023 році суттєво посилив її відповідальність за охорону зовнішніх кордонів ЄС, що, відповідно, впливає на архітектуру регіональної стабільності. Разом із тим, Хорватія має унікальний досвід постконфліктної відбудови, інтеграції ветеранів, зміцнення інституцій оборони та переходу до сучасних стандартів НАТО, що робить її важливим джерелом практичних рішень для інших держав, зокрема України. Крім того, країна активно долучається до місій ЄС і НАТО на Західних Балканах, сприяючи зміцненню безпеки в регіоні, який традиційно вважається одним із найуразливіших до зовнішнього впливу. Усе це дозволяє стверджувати, що дослідження місця Хорватії у системі європейської безпеки є надзвичайно важливим для розуміння трансформації сучасного безпекового порядку та вироблення нових підходів до підтримання стабільності на континенті.

2. Характеристика якості виконання кожного розділу роботи. У першому розділі «Теоретичні засади дослідження системи європейської безпеки» визначено поняття, структуру та ключові геополітичні виклики сучасної європейської системи безпеки; виокремлено теоретичні підходи до аналізу ролі малих держав у системі регіональної та європейської безпеки

У другому розділі «Роль Хорватії у системі європейської та євроатлантичної безпеки» розкрито становлення, особливості безпекової стратегії та національні інтереси Хорватії у сфері безпеки (політичний, військовий, енергетичний та інформаційний виміри); з'ясовано роль Хорватії у стабілізації Південно-Східної

Європи, вплив російсько-української війни на її зовнішню політику та розкрити співпрацю з ЄС, НАТО з регіональними партнерами у протидії геополітичним загрозам

У третьому розділі «Хорватія в умовах сучасних геополітичних викликів: безпековий аспект» виявлено перспективні напрямки участі Хорватії у формуванні нової моделі європейської безпеки та окреслити можливості використання хорватського досвіду для України.

3. *Ступінь обґрунтованості висновків роботи.* Висновки достатньо обґрунтовані та відповідають поставленим завданням у кваліфікаційній роботі.

4. *Використання в дипломній роботі останніх досліджень.* Варто відзначити, що автором проаналізовано значний обсяг фактологічного матеріалу. Був здійснений детальний аналіз обраної проблематики, наукові методи використані коректно. Проаналізовано великий спектр вітчизняної та зарубіжної наукової літератури.

5. *Позитивні сторони роботи.* Зміст роботи повністю відповідає обраній темі. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. В дипломній роботі присутня системність та послідовність викладення матеріалу.

6. *Недоліки роботи.* Доцільно було б більше уваги приділити теоретичній частині дослідження, однак це не впливає негативно на дипломну роботу в цілому.

7. *Практичне значення.* теоретичні положення та висновки можуть бути використані при розробленні національних стратегічних документів у сфері оборони й безпеки, оскільки демонструють, як невеликі держави здатні посилювати власну безпекову суб'єктність через активну участь у багатосторонніх структурах. З практичної точки зору, це знання може бути корисним для органів державної влади, які відповідають за зовнішню політику, регіональну безпеку, оборонне планування та міжнародне співробітництво

8. *Загальна оцінка кваліфікаційної роботи.* Кваліфікаційна робота магістра Чміль Олесі Євгенівни на тему «Хорватія у системі європейської безпеки в умовах геополітичних викликів» заслуговує на позитивну, а її авторка гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
відносин і політичної філософії
Харківського національного
економічного університету
імені С.Кузнеця

Дмитро КОРОТКОВ